

PREFACE

See the Preliminary comment to Part 1, Book 6, chapters 1-15

The following sources have been comprehensively collated for a critical reconstruction of 1 Dial. 7.24-34:

Tradition A: **Bb** **An** **Fi** **Na** (chapters 24 and 25 only)

Tradition E: **We** **Vc**

Incunabulum: **Ly** (representing tradition B)

There are 2529 word readings (cf. apparatus and compare PREFACE to 1 Dial. 6.76-83 and PREFACE to 1 Dial. 7.11-23) which deviate from the critical text. In that context, the reliability of the selected witnesses is as follows:

SAI= standard accuracy index

DR= deviant readings

Bb : 79.6% SAI (515 DR)

Fi : 77.1% SAI (580 DR)

An : 70.1% SAI (756 DR)

Vc : 64.1% SAI (907 DR)

We : 62.8% SAI (940 DR)

Ly : 60.5% SAI (1000 DR)

Na: (for chapters 24 and 25): 78.0% SAI

The lower accuracy index of the tradition E manuscripts (which represent the second posthumous edition of *Dialogus*) is primarily explained by the fact that the beginning of chapter 25 was extensively redrafted in that edition, for the purpose of improving the literary style of the presentation and in order to eliminate potential obscurities and ambiguities. The problem examined (the

influence of power and money on credibility) is a perennial political problem, and was obviously important to the Michaelists and their cause. There was no alteration to the doctrine in this polishing process, but it did inevitably deviate from Ockham's first jet composition, which had been largely preserved in the first posthumous edition. There seems little doubt that had Ockham been given the opportunity to finalize his early draft of 1331-1332, he would have made some changes. The question which remains for contemporary editors is whether some or all of the changes proposed by the second edition (here and elsewhere) should or should not be adopted for our first modern critical edition of *Dialogus*. In the meantime, the critical text of this segment will basically remain that of the first Ockhamist draft (as reflected in the first posthumous edition), with only minor corrections and improvements.

Some additional manuscripts were also systematically consulted (with variants included in the apparatus) in order to verify the challenging text in the first 13 paragraphs of chapter 25 (from *Aliqualiter distinguendo* to *et mendacia opprimatur*):

Tradition *B*: **Va**

Tradition *C*: **Ax Vd**

Tradition *D*: **Ba Es Fr**

No specific accuracy calculations were made (since a certain number of erroneous variants from these sources were not included in the apparatus), but it is clear enough that the quality of these manuscripts continues to rank well below those selected for comprehensive collation. Except for **Ba**, all of these additionally consulted manuscripts reflect the text of Ockham's first draft, not that of the second edition.

As mentioned in the PREFACE to 1 Dial. 7.11-23, Ockham began to work on the *Dialogus* prior to the 1331 Chapter General of Perpignan. There is possibly another hint about this compositional time frame at the very end of chapter 28, where he includes Sergius III (actually calling him the 4th of that name) among "heretic" popes. Ockham does not appear to have held this view

for very long. Already in both 1 Dial. 7.70 (also quite likely written before Perpignan) and in 1 Dial. 2.27 the claim is no longer overtly made nor perhaps even implied (the partisans of Sergius are another matter entirely). Sergius III is not listed among the "heretic" popes discussed in Book 5 of the *Dialogus*. In the tract *Quoniam omnis humana sententia*, composed shortly after Perpignan, Sergius III certainly appears as a peccant pope, but is not labeled a "heretic". We may plausibly surmise that he would be numbered among the 27 (later 28) "bad pontiffs" Michaelists had historical issues with. But the original text of 1 Dial. 7. 28 intimating his status as a "heretic" was allowed to stand uncorrected, and eventually found its way into both of the posthumous editions of the *Dialogus*, since the author could no longer be asked for a clarifying opinion on the matter.

See also *Fragments of Ockham Hermeneutics*, pp. 110-113.

George Knysh

May 2011

Capitulum 24

Discipulus: Propter illa que in hoc capitulo dicta sunt, hic esset locus querendi de fautoribus hereticorum. Sed antequam inquiram de eis, peto ut respondeas ad rationes supra c. 12º allegatas quibus ostenditur quod volentibus declarare perfidiam pape heretici minime est credendum. Puto enim quod per responsiones quas narrabis, sive aliisque earum fuerint rationabiles sive irrationabiles, totam materiam de creditibus hereticis clarius et magis profunde intelligam.

Magister: Ad primam illarum dicitur quod sacra pagina minime reprehendit omnes adhibentes fidem narrantibus aliquid sinistrum de alio. Sed eum qui cito credit narrantibus mala de aliquo sacra pagina reprehendit, propter quod non scribitur quod “qui credit levius corde est”, sed “qui credit cito levius corde est”. Ad cuius evidentiam dicitur esse sciendum quod non ideo dicitur aliquis dampnabiliter cito credere quia statim credit quando aliquid sive bonum sive malum narratur de alio. Nam et David, ut legitur 2 Reg. 3, ut audivit Joab interfecisse Abner, credit, nec tamen in hoc peccavit. Sed qui cito credit malum de proximo levius corde est, et, si malum quod cito credit de proximo est peccatum mortale, credendo cito mortaliter peccat. Est ergo videndum quis credit cito malum de proximo et quis non credit cito.

Dicitur igitur quod aliquis potest credere malum de aliquo dupliciter, quia vel credit malum de alio ex aliquo quod ipsem percipit de ipso, vel solummodo ex relatione seu narratione aliorum. Si autem aliquis credit malum de alio ex aliquo quod ipsem percipit de ipso, hoc potest esse dupliciter, quia aut illud potest fieri bene et male, aut tantummodo male. Si potest fieri bene et

Capitulum 24.16 2...3] 2 Samuel 3:27-8

Capitulum 24.2 capitulo] loco Ly 3 eis] his Ly 5 heretici] omitted We 6 aliue] Na We Vc Ly: aliquas Bb An Fi | fuerint] sint Ly 10 illarum] omitted Ly 11 cito] We Vc Ly: omitted Bb An Fi Na 12 aliquo] alio Ly | non] omitted Ly 13 quod] omitted Vc | credit] cito added Ly cito quod added An | credit...qui:] omitted Fi Na | corde:] We Vc: cordis Bb An Fi Na Ly | sed...est:] omitted An We Ly | corde:] Vc: cordis Bb 16 narratur] narrabitur Na | Nam...17 tamen] omitted Ly 17 qui] omitted Fi | credit] creditit Fi 18 corde] We Vc: cordis Bb An Fi Na Ly 20 et quis] qui Ly | quis] qui Fi Na 22 alio] aliquo Ly | ex aliquo] omitted Ly | vel...24 ipso] omitted An 23 aliorum] eorum Fi 24 alio] We Vc: aliquo Bb Fi Na Ly | esse] omitted We Vc dupliciter] contingere added We Vc 25 male:] maxime Bb

male, aut ergo, ut communiter, non fit nisi male, licet in casu singulari et speciali et raro possit fieri bene, aut frequenter fit bene et frequenter fit male.

Si frequenter fit bene et frequenter fit male, sicut frequenter homines cum mulieribus bona intentione loquuntur, et frequenter mala, sepe etiam bona
 30 intentione visitant eas et dant munera ipsis ac diversa solacia habent cum eis, et sepe mala intentione talia fiunt, si in hoc casu vel consimili aliquis credat peccatum mortale de alio, peccat mortaliter, quia est iudicium temerarium contra caritatem quam habere debet ad proximum, qua illa que possunt fieri bene et male in meliorem partem interpretari debemus, sicut dicit Beda, ut
 35 habetur Extra, *De regulis iuris*, c. *Estote*.

Si autem illud ex quo quis credit malum de alio est tale quod ut communiter fit male, raro autem vel nunquam fit bene, licet possit fieri bene, sic non peccat quis suspicando malum de alio. Peccat tamen firmiter credendo malum de ipso, et multo magis peccat credendo malum gravius quam sit illud quod videt de
 40 alio, maxime si illud malum quod credit de alio est aliquod enorme excedens peccata que ab hominibus communiter fiunt. Sicut si quis, videns aliquem multum iratum contra alium, crederet quod ille iratus intenderet eundem occidere, multo magis peccat quam solummodo credendo iram quam videt esse peccatum mortale. Et tamen, credendo ipsum ex hoc solo quod irascitur peccare
 45 mortaliter, si iratus ultra non procedat, peccat mortaliter. Potest enim aliquis irasci multum et intense contra alium zelo iustitie et intentione bona absque peccato mortali, et quandoque venialiter solum. Verumtamen, suspicando vel dubitando talem iram esse peccatum mortale in ipso non est peccatum mortale.

Sic etiam, si ex illis que habent aliquam speciem mali que tamen possunt in
 50 casu fieri absque peccato mortali, quis credat alium peccatum grande

35 Extra...*Estote*] col. 927

26 aut] omitted Ly | communiter] illud added Ly **27** possit] posset Ly | aut] et added An | fit] omitted We Vc | male] et added We **28** Si...male] omitted Ly | fit] omitted Bb Fi Na Vc | frequenter] omitted We **29** et...mala] omitted Ly | etiam] autem Na
30 visitant...31 intentione] omitted We **31** sepe] cum eis added Ly **32** quia] quod Ly Fi **33** qua] quia Vc Ly **36** ut] nec Bb (*perhaps a misread n/u^ct abbreviation*)
37 possit] posset Ly **38** malum...39 credendo] omitted Bb **41** quis] aliquis We
 videns] videret Fi Na We Vc **42** alium] aliquem We | intenderet] tenderet An Fi Na
43 peccat] Bb We: peccaret An Fi Na Vc Ly **45** procedat] procedit ille We | Potest]
 post We | aliquis] quis Ly **46** intense] interesse Ly | zelo] zolo We **49** si] omitted Bb
 An Ly | mali] We Vc Ly: *garbled and cancelled* Na omitted Bb An Fi **50** alium]
 aliud Ly

committere, peccat mortaliter. Et de hoc videtur poni exemplum 34 dist. c. 1, ubi Nicholaus papa, scribens Adaluino archiepiscopo de immoderata familiaritate quam habuit quidam episcopus cum filia sua, non vult credere quod idem episcopus carnaliter peccaverit cum filia eadem, licet illa immoderata familiaritas habuit speciem mali, sed vult propter scandalum quod eandem familiaritatem dimittat, scribens in hec verba: “nichilominus autem de hoc episcopo relatum est apostolatui nostro, quod cum quadam filia sua immoderatam teneat familiaritatem, et ob id mala fama ei orta sit, pro qua re a sanctitate tua ceterisque coepiscopis suis ammonitus atque correctus est, sed nullatenus emendatus; que res in hoc maxime displicet, et magis ac magis de se deteriorem reddit opinionem in quo beatitudini tue et coepiscoporum suorum rationibus non obedit et per inobedientiam in culpam protoplasti relabitur. Oportet ergo fraternitatem tuam sinodale cum episcopis et suffraganeis tuis convocare concilium, et hunc salubribus eloquuis episcopum convenire, atque illi pastorali auctoritate precipere quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus existat, atque ab immoderata filie sue familiaritate semet omnino coherceat. Quod si parere contempserit, et tam pro venatione declinatione quam pro immoderata filie sue conversatione vitanda vobis ammonentibus obedire distulerit, a vestro collegio excommunicatus abscedat. Quod si in hoc adhuc contumax apparuerit, a ministerio cessare debet.”.

Ex quibus verbis colligitur quod episcopus immoderatam familiaritatem habuit cum filia sua. Et qualis fuerit illa immoderata familiaritas, glossa super verbo ‘fama’ exprimit, dicens: “coram omnibus eam nimis osculabatur, et

51 34...52 ubi] cols. 125-6 **72** glossa...73 fama] Gloss, s.v. fama, col. 168

51 mortaliter] graviter Ly **52** ubi] omitted We | Adaluino] Aldino Ww Alduino Fi
53 non vult] noluit Ly **54** peccaverit] peccaverat Ly omitted We | filia] sua added Ly
55 habuit] habeat Bb habuerit We Vc **56** nichilominus] nicolaus An Ly | autem] etc.
 Ly **57** episcopo] ipso Fi | nostro] modo Fi | quod] omitted We **58** teneat] tenuit An
 We Ly | id] illud An Fi Na We Vc Ly **59** suis] Fb: tuis Ww | atque correctus] Fb:
 correctusque Ww **60** de se] omitted Vc **61** in] Fb: omitted Ly de Ww | suorum]
 tuorum Ly **62** in] omitted Bb | in culpam] omitted We **63** et] etiam Na | tuis] Fb Ly:
 suis Ww **64** hunc] huc We omitted Ly **65** quatenus] Fb We Vc Ly: quem toto Bb
 An Fi Na | volucrum] velucrum Fi **66** alienus] alicuius Na | ab] omitted An
67 semet] se Ly | coherceat] cohabeat Ly | parere] precipere Bb An **68** declinatione]
 inclinatione Ly | vitanda] vatanda We **69** vestro] vestri Bb Fi Na | abscedat] añcedat
 Na **70** adhuc] Fb We Vc: omitted Bb An Fi Ly **71** quibus] his Ly **72** habuit] haberet
 We **73** nimis osculabatur] deosculabatur Ly

74 ponebit manus in gremium eius". Quod speciem mali videtur habere quia, ut
 75 communiter, osculum mulieris nimium iteratum et positio manus in gremium
 sive sinum ex immundo corde procedit et cor impudicum pretendit. Et tamen ex
 tali specie mali noluit nichilominus Nicholaus papa non solum credere, sed nec
 80 etiam suspicari, quod idem episcopus in lapsus carnis inciderit. Nec etiam
 voluit quod ei indicaretur purgatio, non obstante mala fama ex hoc orta de ipso,
 85 testante glossa, que ibidem ait: "non quod aliquid ibi sevi criminis existimaretur
 propter fedus nature, scilicet quia coram omnibus eam nimis osculabatur et
 ponebit manus in gremium eius, et ideo non fuit ei indicta purgatio".

Discipulus: Quare non fuit ei indicta purgatio ex quo extitit diffamatus, teste
 85 Nicholao, qui in verbis premissis dicit "et ob id mala fama ei orta sit".

Magister: Respondetur quod purgatio non debet diffamato indici nisi
 quando de crimine diffamatur. Iste autem episcopus de crimine, puta de lapsu
 90 carnis, minime extitit diffamatus, sed erat tantummodo diffamatus de
 immoderata familiaritate filie sue. Que, quamvis fuit immoderata et, ut
 communiter, immoderata familiaritas mulieris sit cum peccato mortali, tamen
 talis immoderatio potest carere peccato mortali, quia non omnis immoderatio est
 peccatum mortale. Ideo, iste episcopus non fuit de crimine diffamatus. Quare
 95 sibi non debuit indici purgatio, sed debuit ammoneri, quia etiam de venialibus
 ammonitio fieri potest.

80 glossa...ibidem] *ibid.*

74 ponebit] ponebatur Na | ponebit manus] Gl: ponebat manum Ww | gremium] Gl We
 Vc: gremio Bb An Fi Na Ly | speciem] spem An Na Ly | habere] omitted Na
 77 nichilominus] omitted Na We Vc | Nicholaus] omitted Bb Fi Na **78** Nec] et Ly
 79 voluit] noluit An Fi Ly | de ipso] est We **80** testante] teste Fi Na We Vc | non] Gl
 Ly: nota Ww | ibi] Gl We Vc: in Bb An Fi Na Ly | sevi] Gl Vc: sem Bb An Fi Na
 We | sevi criminis] ipso Ly | criminis] Gl We Vc: carnis Bb An Fi Na **81** nature] Gl:
 naturale Ww | scilicet] Gl: sed Ww **82** ponebit] Gl: ponebat Ww | manus] Gl Vc:
 manum Ww | fuit] fuerit Bb An Fi **84** extitit] We Vc Ly: existit Bb An Fi Na
85 qui] We Ly: quod Bb An Fi Na Vc | et] omitted Ly | id] Fb Bb Vc: illud An Fi Na
 We Ly | sit] Fb We Vc: est Bb An Fi Na Ly **87** debet] omitted We **88** lapsu] lassu
 We **89** carnis] criminis Ly | extitit] constitut Na **90** familiaritate...immoderata:] omitted
 Fi | fuit] fuerit We Vc Ly **91** familiaritas] familiatas We **93** iste] ista We | diffamatus]
 et added We **94** debuit] dedit Fi

Discipulus: Unde accidit quod aliquis credit malum de alio ex illo quod frequenter fit bene et male, et ex illo quod habet speciem mali et frequenter fit male et nunquam vel raro bene.

100

Magister: Respondetur quod ut communiter hoc provenit ex duobus. Ex hoc, videlicet, quod taliter credentes malum de alio consimilibus criminibus publice vel occulte aut voluntate sunt infecti, et ideo iudicant de aliis sicut sentiunt de se ipsis, et quia credunt alios esse tales in actibus exterioribus etiam indifferentibus quales sciunt esse se ipsos publice vel occulte aut secundum voluntatem et desiderium cordis. Unde sunt quidam qui omnes suspiciosos et cito credentes crimina quecunque de proximo reputant actu vel voluntate eisdem criminibus irretitos. Provenit etiam talis credulitas mala ex inimicitia aut odio vel ira quam habent sic credentes ad illos quos credunt esse malos, quia unusquisque malus cito credit malum de illo quem odit.

105

110

Discipulus: Dic de credente aliquem esse malum ex aliquo quod non potest fieri nisi male.

Magister: Dicitur quod qui credit aliquem esse malum quia percipit per semetipsum aliquid de eo quod non potest fieri bene sed tantummodo male non peccat ex hoc quod credit malum de ipso, quia propter illa que non possunt fieri bene licitum est cuilibet iudicare et reputare malum illum qui facit. Hec est sententia Bede, ut habetur Extra, *De regulis iuris*, c. *Estote*, qui ait: “quod enim scriptum est ‘ex fructibus eorum cognoscetis eos’, de manifestis dictum est, que non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemie, furta, ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur iudicare”. Ex quibus verbis colligitur quod propter illa que non possunt fieri bene licet credere aliquem esse malum.

115

120

119 Extra...Estote] col. 927 **120** ex...eos] Matthew 7:20

97 aliquis] quis We **98** fit^t] Bb Fi Vc: sit An Na We Ly **103** aut] occulte *added* An
104 tales...105 esse] *omitted* Na **110** malum] ex aliquo quod non potest fieri nisi male
added An | illo] alio We **112** esse] *omitted* An Vc | ex] alio *added* Fi | ex...115
 malum] *omitted* Bb We **116** semetipsum] seipsum We Ly | bene] *omitted* An Ly
118 est] *omitted* We **119** enim] Fb: *omitted* Ww **121** blasphemie] blasphemia Ly
 furta] Fb Vc: furtum Bb An Na We Ly fiunt Fi | ebrietates] ebuctates We heresis Ly
122 nobis] verbis Fi | colligitur] *omitted* Bb An Fi Na

125 **Discipulus:** Dic de illo qui credit malum de alio solummodo propter relationem seu narrationem alicuius vel etiam aliquorum.

130 **Magister:** De hoc, quando scilicet quis debeat credere malum de aliquo propter relationem vel narrationem alicuius vel aliquorum et quando non debet, difficile vel impossibile est dare regulam generalem que in nullo casu deficiat. Quia aliquando credendum est extra iudicium dicto unius, aliquando non est credendum dicto unius etiam extra iudicium, aliquando etiam credendum est dicto multorum, et aliquando non, quandoque etiam credendum est fame, et quandoque non est credendum fame, interdum etiam credendum est presumptionibus que narrantur, et interdum illis minime est credendum. Ista omnia, ut nonnullis appareat, per rationes apertas, exempla, et iura, possent copiose probari, sed propter prolixitatem vitandam videtur non esse insistendum.

140 Dicitur igitur quod, quemadmodum, ut habetur Extra, *De testibus*, c. *Preterea*, iudex circumspectus et discretus debet formare “motum animi sui ex argumentis et testimoniis, que rei aptiora esse comperit”, ita etiam unusquisque audiens extra iudicium referentes malum de aliquo ad hoc quod credit vel non credit sepe ex multis conscientiam suam formare tenetur, quia sepe extra iudicium sicut in iudicio ad faciendum fidem de malo alterius, etsi non possunt 145 singula, multa collecta simul iuvant.

Discipulus: Applica predicta ad propositum.

150 **Magister:** Secundum ista dicitur quis cito credere malum de proximo qui ex hiis solummodo que possunt fieri bene et male credit ipsum esse malum. Qui

139 Extra... 140 Preterea] col. 324

126 etiam] omitted We Ly 131 Quia] quod Fi 132 etiam] omitted Ly 133 et] omitted Vc 136 ut] u^t Bb 137 copiose] omitted We 140 Preterea] predicta We 141 testimoniis] testibus We | aptiora] acciora We 143 extra...144 iudicio] sic (sicut Vc) in iudicio sic extra iudicium We Vc 145 singula] tamen added Ly 149 quis] aliquis Ly | credere] credit Na We | proximo] et quis non cito credere malum de proximo, quia ille cito malum credit de proximo added Vc 150 possunt...Qui] omitted Fi | credit] Kn: credunt Ww

autem credit ipsum esse malum ex hiis que nunquam bono animo fieri possunt, non cito credit. Iterum, qui credit alium esse malum ex his que possunt fieri bene et male et aliis aminiculis concurrentibus simul, ex quibus simul potest quis licite formare conscientiam suam de malo proximi, non cito credit eum esse malum. Iterum, si ex sola relatione malorum inimicorum adversariorum causam habentium contra aliquem, absque aliis aminiculis, quis credit ipsum esse malum, cito credit. Qui autem credit ex relatione virorum fidelium, presertim sub iuramento asserentium per certam scientiam malum de proximo, etiam extra iudicium non cito credit. Iterum, qui ex relatione malorum vel inimicorum, aliis concurrentibus indicis et aminiculis que simul iuncta faciunt fidem, credit, non cito credit.

155

160

Discipulus: Satis appareat quod non est facile dare regulam generalem qua cognoscatur quando quis credit cito vel non credit cito extra iudicium, quia alio modo cognoscatur unus credere cito in uno casu, et alio modo constat in alio casu quod credit cito. Ideo, generali omisso, dic alias vias secundum istos quibus in speciali cognoscitur quod credens papam esse hereticum credit cito vel non cito.

165

Magister: De hoc dicitur quod videns bullam hereticalem pape et cognoscens eam esse hereticalem et ex hoc credens papam esse hereticum non credit cito nec peccat in aliquo, imo peccaret si hereticum eum non crederet. Quia scire tenetur quod, quamvis non omnis errans contra fidem sit hereticus, tamen errans contra fidem et suum errorem sollempniter ultimata deliberatione diffiniens hereticus est.

170

175

151 credit] Bb We Vc Ly: credunt An Fi Na **152** credit] Bb Vc Ly: credunt An Fi Na We | credit... malum] Kn: omitted Ww **153** aminiculis] Bb Fi Na Vc aminiculis An We multis Ly | concurrentibus] excurrentibus Na **154** formare] informare Ly | eum] We Vc Ly: omitted Bb An Fi Na **155** Iterum] item Ly **159** relatione] etiam added We **160** concurrentibus] We Vc Ly: asserentibus Bb An Fi Na | iuncta] iunctis We | faciunt] faciunt We Vc **164** cognoscatur] cognoscitur Vc **165** cognoscatur] cognoscitur Vc cogno~ Fi dicitur Ly | cito] ito Ly | constat... **166** Ideo] idem vel alter in alio casu Ly **166** Ideo] garbled An | omisso] admissio An Fi Na | alias] aliquas We **168** non] credit added We Vc **171** cognoscens...credens] videns Ly **172** aliquo] credens eum esse hereticum added We Vc | eum] esse added We Vc **174** sollempniter] et added Vc

Iterum, videns transsumptum bulle hereticalis et cognoscens quod est transsumptum bulle, ac credens in ipso heresim diffiniri, et ex hoc credens papam talem hereticum, non cito credit, imo credere tenetur de necessitate salutis, sicut credere tenetur si videret bullam hereticalem talis pape.

180 Iterum, si quis audit alios, qui hactenus bone fame fuerint, publice et constanter asserere et paratos iurare papam heresim manifestam, quam in speciali exprimunt et exponunt, sollempniter diffinisse, quamvis neque bullam hereticalem neque transsumptum ostenderant, et ex hoc credens papam esse hereticum, non cito credit nec peccat credendo.

185 Item, audiens papam publice de determinata heresi diffamari, nec papa negat se illum docere, nec purgat in aliquo famam suam, non cito credit si credit ipsum hereticum esse.

190 Item, audiens a fide dignis papam publice predicare hereses manifestas et quod tenentibus, docentibus, predictantibus, et divulgantibus ipsas favet, ac eos diligit, promovet, et honorat, tenentes autem contrarias veritates odit, persequitur, et molestia, non credit cito si credit ipsum papam hereticum esse.

195 Item, sciens quod pape a viris literatis hactenus providis et discretis hereses manifestas imponuntur, qui etiam petunt cum instantia fieri concilium generale, si papa impedit celebrari concilium generale, nec suam declarat innocentiam de impositis criminibus manifestis, non cito credit si ipsum credit hereticum esse.

Qui autem videns in bulla pape assertionem aliquam contineri que sensum et hereticum potest habere, et nec ex antecedentibus nec ex sequentibus nec ex aliis dictis vel scriptis talis pape potest patenter inferri quod sensus hereticus de mente pape est, cito credit et peccat mortaliter si sic credit eum esse hereticum,

196 Qui...201 aliorum] possible addition to unpolished first draft

177 diffiniri] *omitted* Bb **178** talem] esse We Vc Ly | de ...179 tenetur] *omitted* An
179 videret] *omitted* Bb | bullam] talem *added* Ly | hereticalem] We Vc: heretici Bb An
 Fi Na Ly | talis] *omitted* We Vc Ly **180** alios] aliquos Vc | hactenus] actenus Bb An
 Fi Na | fuerint] fuerunt Fi Vc | et] *omitted* Fi **183** ostenderant] Na Vc: ostenderat Bb
 An ostenderit Fi ostenderunt We Ly **186** illum] heresim *added* We Vc **187** ipsum]
 papam We Vc **188** dignis] de dignis Fi | et] *omitted* Na **189** ipsas] hereses quas
 predicavit We Vc | favet] foyet Ly **191** non] nec An Fi Na | ipsum] *omitted* We Vc
192 discretis] reputatis *added* Ly **193** manifestas] Na: manifeste Ww | etiam] An We
 Ly: et Bb Fi Na Vc **195** criminibus] erroribus Vc | ipsum] papam We Vc
196 aliquam] aliam Ly | sensum] assersum An catholicum *added* We Vc **198** talis]
omitted We Vc **199** sic] *omitted* We Vc | eum] papam We Vc

quia maliciose pervertit assertionem pape, et idem est tenendum de assertionibus 200
et opinionibus aliorum.

Item, qui videt aliquod scriptum pape in quo non diffinitive tanquam papa
determinat, sed tanquam privata persona de diversis tractat, docet, et inquirit, et
in eodem scripto heresim reperit manifestam, cuius contrariam veritatem non
tenetur papa explicite credere, si propter talem heresim credit papam esse
hereticum, cito credit, licet non cito credat credendo ipsum errare. Si autem in
scripto pape quocunque reperit heresim manifestam cuius contrarium tenetur
credere explicite, et non solummodo recitatam sed assertam aut opinatam vel
etiam dubitatum, non credit cito si credit papam hereticum antedictum. Unde, si
quis legeret in libro, sermone, seu scripto pape quocunque quod Christus non
fuit mortus, quod non ascendit in celum, aut quod mortui non resurgent, vel
quod non est infernus, vel aliquod tale cuius contrarium tenetur papa explicite
credere, non crederet cito qui statim crederet papam esse hereticum, postquam
sibi constaret tale scriptum esse pape. 210

Item, qui videns solummodo alias reportationes sermonum vel 215
determinationum aut assertionum pape in quibus aliqua heresis de qua non est
intentio principalis asseritur, si credit papam esse hereticum, cito credit et peccat
mortaliter. Si vero audit a fide dignis asserentibus talem heresim esse de mente
pape, et quod est veraciter reportata et non ex errore, non credit cito si credit
papam esse hereticum. 220

Item, qui audit aliquos criminosos pestilentes inimicos pape, leves
detractores, conspiratores, malum de aliis credentes faciliter, referentes papam
esse hereticum, si credit ex hoc papam esse hereticum, cito credit, licet in rei
veritate esset hereticus. Talibus enim nunquam in preiudicium alterius est
credendum. 225

200 pape] omitted An Fi 202 non] Bb: nichil Ww 203 privata persona] privatam
personam Bb | tractat] tractandis Ly 207 reperit] reperiatur Ly 208 et] omitted We Vc
209 papam] esse added Vc | antedictum] omitted We Vc 211 vel] omitted Ly
216 aliqua] omitted An Ly 217 intentio] mentio An Na Ly 218 asserentibus] omitted
Ly 219 pape] omitted Na 221 Item] iterum Fi We Vc | pape] vel added Ly
222 conspiratores] conspirantes An Na Ly 223 si...hereticum] omitted Ly | credit]
credunt An Fi | ex hoc] omitted We Vc | credit] credunt An Fi Ly 224 veritate] Bb
We Vc: omitted An Fi Na Ly

Discipulus: Videtur quod credendum sit eis, quia non est verisimile quod aliquis sit immemor tam sanitatis corporalis quam spiritualis. Sed tales, si mendaciter papam de heresi diffamarent, essent in periculo tam corporis quam 230 anime, quia et dampnabiliter mentirentur et papa de eis gravissimam sumeret ultionem.

Magister: De hoc distinguitur, quia aut tales criminosi pestilentes et huiusmodi solummodo in occulto diffamant papam de heretica pravitate, aut 235 publice in speciali sibi imponunt hereses manifestas, offerentes se probaturos papam esse hereticum, et cum instantia petentes iustitiam. In primo casu non esset eis credendum, et qui eis credit, cito credit. Nec etiam propter eorum verba in occulto est aliqualiter suspicandum vel presumendum papam esse hereticum, quia verba talium in occulto non debent facere fidem, sed debent esse suspecta, 240 ut nequaquam in preiudicium cuiuscunque credatur eisdem. In secundo vero casu, licet talibus minime sit credendum, propter eos tamen licet suspicari papam esse hereticum, et dubitare de fidelitate eius, in tantum quod quilibet, quantum sibi licet pro gradu suo et officio, tenetur de hoc querere sollicite veritatem.

245

Capitulum 25

Discipulus: Aliqualiter distinguendo, interrogo an propter verba criminorum et detractorum et huiusmodi pestilentium publice heresim seu aliud crimen de aliquo asserentium maior suspicio sit habenda de papa seu alio 5 prelato vel subdito, de divite et potente vel paupere.

228 sanitatis] salutis We Vc | corporalis] omitted An Fi Na 230 mentirentur] de papa added We Vc | sumeret] sustineret We 233 pestilentes] detractores added We Vc
 234 diffamant] diffament Na 235 manifestas] manifesta Bb 236 cum] tamen An Ly instantia] omitted Ly 237 esset] est We Vc | cito credit] omitted Bb 238 aliqualiter]
 aliqua Bb An aliquo modo Ly | suspicandum] verba talium added Bb | vel] et Vc
 239 talium in] in tali Ly | fidem] omitted We 240 credatur] tradatur An | vero] omitted We Vc 241 eos] non added Na 242 et] etiam added Na 243 suo] omitted Vc | de
 hoc] omitted We Vc 25.2 Aliqualiter] aliqua An Fi We 4 seu] de added We Ly
 5 de] omitted We Ly Va alio added We

Magister: Ad hoc dicitur distinguendo. Quia aut imponentes vel referentes crimen de alio sunt lesi, turbati, vel provocati qualitercumque ab eo cui crimen imponunt, sive etiam sunt emuli, inimici, adversarii vel quomodocunque sive in agibilibus sive in speculabilibus notabiliter contrariantes eidem, seu talium amici, subditi, prelati, vel quomodolibet talibus adherentes; aut imponentes vel etiam referentes crimen de alio non sunt lesi, nec per aliquod factum aut dictum eius vel amicorum eius sunt provocati contra ipsum, nec aliquam contentionem notabilem sive contrarietatem neque in speculabilibus neque in agibilibus habent contra ipsum.

Si itaque aliqui diffamant vel imponunt seu referunt crimen de paupere a quo sunt secundum veritatem vel secundum opinionem ipsorum lesi vel quomodolibet perturbati contra ipsum, vel sunt inimici, emuli, adversarii, vel quoquo modo contrariantes eidem, minus credendum est eis quam si imponerent vel referrent crimen de papa, etiam dictis modis pape emuli existentes sive non. Similiter, si referentes crimen de papa et de paupere nec ab uno nec ab alio sunt offensi nec aliquam rationem contrarietatis vel inimicitie habent plus contra unum quam contra alium, magis presumendum est de referentibus crimen pape quam pauperis quod minime mentiantur. Si vero referentes crimen de paupere

⁷ dicitur] omitted We | Quia] quod Ly Va ⁸ de...crimen] omitted Va | provocati] procurati An Fi protracti Ax perturbati Fr | cui] qui We ⁹ quomodocunque] Bb We Vc Ax Vd Es Ba Fr: quandocunque An Fi Na quocunque modo Ly Va ¹⁰ agibilibus] agentibus Va agilibus Es | talium] We Vc Ax Vd Es Ba Fr: ta^m Na causam Bb An Fi (*probable misread of ta^m abbreviation as ca^m cf. Na Va*) in causa Ly ca^m Va tm⁻ Va² ¹¹ amici] sui added Ly | subditi] vel added Es Ba | quomodolibet] quomodocunque Ax Vd Es Ba ¹² etiam] non Va (*corrected to etiam Va²*) omitted Es Ba Fr | sunt] sint Va (*corrected to sunt Va²*) | lesi] omitted Ax | aut] omitted Es Ba Fr ¹³ contentionem] intentionem Va ¹⁴ agibilibus] agilibus Ax ¹⁶ a...17 sunt] amico Ly aliquo Va ¹⁷ vel] omitted Ly | secundum] omitted Va Es Ba ¹⁸ quomodolibet] quomodocunque Ax Vd Es Fr | perturbati] provocati We Vc Ba | emuli] vel added An Ly tamen multi Ax | adversarii] perturbati added Ly Va ¹⁹ quoquo] aliquo Ly Va | quoquo modo] Bb An Fi Na: modo Ly Va in speculabilibus aut agibilibus notabiliter We Vc quomodocunque Ax Vd Es Ba Fr | eidem] eisdem Ax | est] omitted Bb | imponerent] reponerent Va ²⁰ vel] etiam added Ax Vd Es Ba Fr | referent] inferrent Es | etiam... non] sive essent lesi ab ipso quomodocunque secundum veritatem vel secundum opinionem ipsorum sive in nullo essent offensi per ipsum We Vc Ba | sive...21 referentes] sive non similiter. Si autem referentes Fr ²² contrarietatis] contrarie Ly plus] omitted We Vc | contra] supra Ly Va quam Ax ²³ quam contra] vel We Vc contra] supra Ly Va omitted Es | presumendum] credendum Ax Vd Es Fr ²⁴ pauperis] de referentibus seu imponentibus pauperi crimen We Vc Ba | quod] omitted Ax mentiantur] mentiuntur Vc

25 contra ipsum nullam rationem contrarietatis vel inimicitie habent, contra papam vero quem similiter infamant habent rationem contrarietatis predice, magis presumendum est tunc de crimine pauperis quam de crimine pape quod a veritate nequaquam aberrent. Et idem proportionaliter dicitur de omnibus supradictis, scilicet prelato et subdito divite et paupere.

30

Discipulus: Primum breviter probare coneris.

35 **Magister:** Primum, scilicet quod minus credendum est adversariis qui erga pauperem sunt offensi vel turbati quam adversariis pape probatur primo sic.
 40 Tanto minus credendum est adversariis alicuius imponentibus seu referentibus crimen de ipso quanto habent pauciora retrahentia ipsos a talibus diffamationibus vel relationibus de ipso. Sed adversarii pauperis sunt huiusmodi, quia quicquid retraheret adversarium pauperis a talibus retraheret etiam adversarium pape. Si enim ex conscientia dimittit adversarius pauperis referre talia de paupere, hoc etiam dimitteret adversarius pape de papa. Si etiam

25 contra...26 infamant] referentes autem seu imponentes crimen pape adversantur eidem vel We Vc Ba | papam...26 quem] papam vero quod Ax 26 vero] omitted Ly Va | similiter] simpliciter Ly Va | habent] aliquam added We Vc Ba | predice] vel inimicie contra ipsum We Vc Ba 27 est] omitted Ba | tunc...28 aberrent] pro imponentibus seu referentibus crimen de paupere quod a veritate nequaquam aberrent quam pro illis qui crimen imponunt vel referunt de papa We Vc Ba | quam... pape] omitted Ax Vd | crimin...a] omitted Es Fr 28 aberrent] Bb Va: aberrant An Fi Na Ly | Et idem] nec eidem Ly et eidem Va | proportionaliter] proportionabiliter esse credendum Ly probabiliter Ax Es Ba | de] quod An 29 scilicet] de added Es Ba | et] omitted Es | divite] omitted Ly 31 breviter] omitted An Vc 33 est] omitted Bb | qui] quam Ax 34 turbati] irretiti Vc perturbati Fr 36 ipso] eo Ly Va | a] omitted Ax | a... 37 relationibus] ab impositione seu relatione criminis impositi seu relati We Vc Ba 37 vel] et Ly Va | adversarii pauperis] pauperes Vd | sunt huiusmodi] habent pauciora retrahentia ipsos ne imponant vel referant crimen de ipso quam aversarii pape We Vc Ba 38 adversarium...retraheret] omitted Ax | a...39 pape] ne imponeret vel referret crimen de ipso hoc etiam ut communiter retraheret adversarium pape ne imponet (imponeret Vc Ba) vel referret crimen de ipso We Vc Ba | a...39 pauperis] omitted Es Fr 39 etiam] Bb Na Fi: in An omitted Ly Va | dimitti] dicit Ax | pauperis] omitted We Vc Ba 40 talia] crimen We Vc Ba | hoc] omitted We Vc Ba | etiam] ex conscientia added We Vc Ba | dimitteret] dimittit Na Vc Ba | adversarius pape] crimen referre We Vc Ba | papa] si enim ex conscientia dimittit adversarius pauperis talia referre de paupere hoc etiam dimittet adversarius pape de papa added Es²mg

dimitit ne inveniatur mendax, eadem ratione ne mendax inveniatur de papa. Si etiam dimitit ne alios scandalizet vel offendat, multo magis ex hoc silebit de papa. Et sic consimiliter quicquid tales retraheret ad referendum malum de paupere, retraheret etiam ne referrent malum de papa.

Multa vero retrahunt adversarium a referendo malum de papa que non retrahunt adversarium pauperis a referendo de paupere, puta timor potentie pape. Unde per experientiam cotidianam cognoscitur quod nonnulli adversarii pape timore eius a relatione eius criminum se compescunt, qui tamen contra pauperes eis crimen imponendo vel imposita referendo linguas suas laxare impudenter non desinunt. Similiter, spes obtainendi beneficium vel honorem a papa potest retrahere adversarium eius a predictis relationibus, non autem adversarium pauperis, a quo beneficium vel magnum honorem sperare non

45

50

25.51 non...53 retraheret] unpolished segment

41 dimittit] dimittat Ax | dimittit...mendax] non imponit pauperi crimen ne deprehendatur inveniaturque mendax We Vc Ba | ne] omitted Va | ne...42 dimittit] omitted Ax | ne...papa] monebit ipsum ne quis (omitted Ba) imponat crimen pape We Vc Ba dimittet de papa ne mendax inveniatur Es Fr | Si...43 papa] iterum, si quis adversarius pauperis (paupertis Vc) dimittit (dimittat Vc Ba) crimen referre de ipso ne alios scandalizet vel offendat, multo magis dimittat (dimittet Vc Ba) propter eadem (edem We) causam (added Vc) crimen referre de papa We Vc Ba **42** alios] omitted Ly **43** Et...44 papa] et ita ut communiter et regulariter quicquid (omitted Ba) potest retrahere adversarium pauperis ne imponet (imponat Vc Ba) vel referat crimen de ipso, idem poterit retrahere adversarium pape ne imponat vel referat crimen de ipso We Vc Ba | ad referendum] a referre Bb a referendum Ly a referendo Va | ad...44 retraheret] omitted Fr **44** etiam...referent] adversarium pape ad referendum Ly **45** vero] autem We Vc Ba | adversarium] pape added We Vc Ba Ly pauperis added Va pape Es (added Es²mg: que possunt retrahere adversarium pape a relatione criminum eius) | a referendo] ad referendum Na Ax Vd Es Fr | a...papa] ne referat crimen de ipso We Vc Ba | malum] mala Ax | non] nequaquam We Vc Ba **46** retrahunt] retrahent Bb Fi retraherent Es Fr | a...paupere] omitted We Vc Ba paupere] malum ut added Es Fr | puta] nam We Vc Ba | potentie] pene Fr vel timor potentie added Es Fr **47** pape] retrahere potest adversarium eius ne referat crimen de ipso. Timor autem potentie pauperis non sic retrahit adversarium eius added We Vc Ba | Unde] vel Bb et added Vc | cognoscitur] videtur Ly Va **48** eius] potentie pape Ly | eius] omitted We Vc | qui] Na Vd Ax Es Ba Fr: que Bb An Fi We Vc Ly Va **49** crimen] crimina Na Ax **51** a...relationibus] ne ei crimen imponat vel impositum referat aut divulget We Vc Ba | non] hoc We Vc Ba **52** vel] est Ax

- potest, nequaquam retraheret. Plura etiam alia retraherent et retrahunt adversarium pape que nequaquam adversarium pauperis retrahere dinoscuntur.
- 55 Ergo minus credendum est adversariis pauperis imponentibus sibi crimen vel impositum referentibus quam adversario pape sibi eadem facienti.

Secundo sic. Minus credendum est adversariis eorum qui citius et facilis et communis calumpniam, odium, persecutionem, et infestationem aliorum incurrit quantum ad opus exterius, quam adversariis illius qui non ita cito nec ita faciliter calumpniam, odium, et cetera huiusmodi incurrit. Sed huiusmodi est pauper respectu pape, ergo minus est adversarius in talibus credendum. Maior est manifesta, quia homines facilis male loquuntur de illis quos calumpniantur, persecuntur et odiunt, quam de aliis. Propter quod, secundum iura, testimonium inimici nullatenus est admittendum. Minor autem per scripturas

65 divinas probatur aperte.

Unde Proverb. c.14 dicitur: "etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici vero divitum multi", quod precipue verum est de odio exterius, quia licet sepe divites odium interius plurimum incurrit quam pauperes pro eo quod plures

66 Proverb] Proverbs 14:20

53 nequaquam retraheret] omitted Ly | etiam] autem Vc omitted We | alia] omitted Vc Vd | retraherent et] omitted We Vc Ba | et] vel Ax Vd Es **54** adversarium] adversarii An | pape] ne referat (retrahat We) crimen de ipso added We Vc Ba | adversarium²] adversarii An | dinoscuntur] dignoscitur Ax **55** est] omitted Ax **56** eadem facienti] imponenti crimen vel impositum referenti We Vc Ba | facienti] facientibus Ly Va Es **57** sic] omitted Es | est] omitted Bb | eorum] illorum We Vc **58** odium] et added Ax et] vel Ax **59** adversariis] adversarius Bb An Fi Ly | ita] omitted Ax Es Fr **60** odium] persecutionem et (omitted Ba) infestationem added We Vc Ba | huiusmodi] exteriorem We Vc Ba omitted Ly Va | incurrit] An Fi We Vc Ly: incurrit Bb Na Va Vd Ax Fr Ba Es | Sed...61 credendum] pauper autem citius, facilis, et communis calumpniam, odium, persecutionem et infestationem exteriorem aliorum incurrit quam papa, ergo minus credendum est adversariis pauperis referentibus crimen de ipso quam adversariis pape We Vc Ba **61** est...credendum] credendum est adversariis in talibus Es Fr | adversarius] adversariis Bb adversariis eius Ly **62** male] maxime Ly Va **63** aliis] illis Va | quod] Ax omits subsequent text in this segment of the chapter, resuming at "operiret eam, sicut habetur Exod. 21" infra **64** autem] vero Es Ba Fr **65** divinas] omitted Bb **66** Unde...dicitur] Ait enim Salomon in (omitted Ba) Proverb. c. 14 We Vc Ba | dicitur] quod added Vd Es Ba Fr **67** multi] ex quibus verbis colligitur quod facilis pauperes quam divites (ad added Ba) odium aliorum incurrit added We Vc Ba | odio] quantum ad opus added We Vc Ba | exterius] exteriori Ly **68** divites] dives An | plurimum incurrit] plurimum incurrit We

offendunt, sepe tamen odientes divites odium in exteriori opere minime manifestant.

70

Item, Salomon ibidem c. 19: “divitie addunt amicos plurimos: a paupere autem et hii, quod habuit, separantur”. Et post: “multi colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis. Fratres hominis pauperis oderunt eum: insuper et amici procul recesserunt ab eo”. Ex quibus patet quod pauperes citius quam divites odium predictum incurront.

75

Item, Ecclesiastici 13 scribitur: “dives locutus est, et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes perducent. Pauper locutus est, et dicunt ‘quis est hic’ et si offenderit subvertent illum”.

Item, ibidem: “dives commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cum ceciderit expellitur et a notis. Diviti decepto multi recuperatores: locutus est superbe et iustificaverunt illum. Humilis deceptus est, insuper et arguitur: locutus est sensate, et non est datus ei locus”.

80

Et Amos 4 sic scribitur: “Audite verbum hoc vacce pingues, que estis in monte Samarie que calumpniam facitis egenis, et confringitis pauperes”.

Ex quibus aliisque quam pluribus aperte colligitur quod pauperes communius persecutionem, infestationem et calumpniam patiuntur quam divites

85

71 ibidem...19] Proverbs 19:4 **72** Et post] Proverbs 19:6-7 **76** Ecclesiastici 13] Ecclesiasticus 13:28-9 **79** Item ibidem] Ecclesiasticus 13: 25-7

69 divites] divite Bb **71** Salomon...19] idem, in eisdem Proverbiis, ait We Vc | 19] Es Fr² : 4 Ww ait *added* Ba **72** habuit] habuerit Vc | multi...potentis] tollit personam Va | potentis] divitis Ly **73** dona] donum An Ly | oderunt] odiunt Ba | eum] autem We **74** procul] Vulg: longe Ww | quibus] verbis *added* We Vc **75** predictum] ad opus exterius aliorum We Vc aliorum quantum ad opus exterius Ba **76** tacuerunt] acuerunt Bb | et...77 illius] *omitted* Va **78** subvertent] Vulg Bb Na Vc: subvertunt An Fi We Ly | illum] ex quibus verbis colligitur quod citius pauper quam dives persecutionem et infestationem ac etiam (in We *omitted* Ba) calumpniam incurrit. Dives autem a pluribus adimatur, defendatur (defenditur Vc) et iustificatur *added* We Vc Ba **79** Item] unde Ba | Item ibidem] unde et ibidem sic legitur We Vc commotus] Vulg Vc Ly: convictus Bb An Fi Na Va We Vd Es Fr a nobis Ba confirmatur] Vulg Bb Fi Na We Vc Vd Ba: conformatur An Ly firmatur Va confortatur Es Fr **80** ceciderit] exciderit We | et] Vulg Ly: *omitted* Ww **83** Audite... hoc] *omitted* Ly | verbum] *omitted* Na | verbum hoc] ū hic An **84** confringitis] Vulg Fi Na Va Vd Es Fr: configritis Bb Vc Ba confungitis We confunditis Ly configritis An **85** aliisque] verbis *added* Ly | pluribus] plurimis Ly **86** infestationem et] *omitted* Es Ba | calumpniam] infestationemque plus *added* Es infestationemque *added* Ba

et potentes. Et ideo minus credendum est adversariis eorum quam divitum de ipsis sinistra narrantibus. Magis igitur presumendum est de adversariis pape cum publice crimen heresis vel aliud sibi imponunt quod dictum eorum non est a
 90 veritate totaliter alienum, quamvis si sint criminosi eis sit fides nullatenus adhibenda, et multo minus crederetur criminosis pauperi crimen imponentibus vel ab aliis impositum narrantibus vel divulgantibus quoquo modo, quod maxime continet veritatem quando pauper multos offendit et plurimos habet adversarios divites et potentes. In hoc enim casu sceleratior homo mundi unico
 95 verbo potest de paupere infamiam falsissimam, absque divino miraculo indelebilem, suscitare. Si enim mendacissimus crimen quocunque de paupere odioso confinxerit et uni soli asserendo retulerit, ille aliis divulgabit, dicens tale crimen tali imponitur, qui postea aliis assertissime narrabunt, et sic tale mendacium tanquam verum et certum ad omnes inimicos eius deveniet, et
 100 amicos tandem non latebit, et sic erit apud omnes, quamvis mendaciter, diffamatus. Quare causa pauperis odiosi est diligentissime et strictissime perscrutanda, ne per potentiam et mendacia opprimatur.

Discipulus: Nunquid peccant mortaliter qui conficta mendacia absque
 105 assertione, solummodo recitando, publicant et divulgant.

Magister: Respondetur quod peccant omnes tales mortaliter.

Discipulus: Istud videtur durum, cum videamus fere omnes relata crimina,
 110 etiam non probata, aliis enarrare. Quod etiam hoc non sit peccatum mortale

87 et potentes] omitted We Vc | de... 88 narrantibus] omitted We Vc 89 vel] omitted Bb | aliud] aliquid Ly 90 eis] ei Na | eis... 91 adhibenda] nullatenus sit eis credendum nec fides adhibenda Es Ba Fr 91 et] igitur Es ergo Vd Ba Fr | multo minus] nichilominus Va | crederetur] creditur Fi Vc Es Fr creditur Ba | criminosis pauperi] pauperibus Ly Va | pauperi] We Vc Ba Es Fr: pauperis Bb An Fi Na Vd 92 vel] aut Ly plus Va | narrantibus] referentibus We Vc Ba Es Fr 95 falsissimam] et indelebilem added Es Ba Fr 96 indelebilem] omitted Ba Fr | suscitare] sustinere Va 97 confinxerit] confexerit Va | retulerit] retulit Ly Va Ba 98 qui] quid Ly quod Va | assertissime] Bb Fi Na Es Fr acertissime Va certissime Ly Vd assertionem We assertive Vc Ba assercusiem An | narrabunt] monstrabunt Va narrabit Vd Es Fr 99 eius] pauperis Es Ba Fr 100 erit] omitted Es Ba Fr | omnes] erit added Ba 101 diffamatus] est added Es Fr | est] omitted Ba | et strictissime] omitted Es Fr 104 peccant] peccat An 105 solummodo] solum Na 110 enarrare] narrare Ly

videtur posse probari, quia relatio criminis pro qua alius nullum dampnum neque in persona neque in bonis temporalibus neque in fama incurrit non videtur peccatum mortale. Sed sepe crimina referuntur absque predictis dampnis illius de quo referuntur. Ergo talis relatio non est semper peccatum mortale.

115

Magister: Ad primum istorum respondetur concedendo quod fere omnes adulti detractionis vitio quod est peccatum mortale sunt implicati, quod glossa super illud Prov. 24 “cum detractoribus non comiscearis”, testari videtur, dicens: “hoc specialiter vitio totum pene genus periclitatur humanum”. Unde quam plurimi reperiuntur qui putant se sanctos et sine peccato mortali, et tamen aliquando decies una die, aliis detrahendo et relata crimina enarrando, peccant mortaliter.

120

Discipulus: Ex quo ignorant gravitatem relationis criminum que minime sunt probata excusari videntur.

125

Magister: Respondetur quod ignorantia iuris, precipue naturalis, non excusat, et ideo, quamvis ignorent gravitatem huius criminis, non essent excusati, quia de iure naturali est quod nemo debet referre crimen de alio nisi sit notorium vel confessum vel manifeste probatum, nisi constaret certitudinaliter vel saltem probabiliter quod ex tali relatione criminis ille de quo refertur nunquam in perpetuum iacturam in fama, vel honore, aut aliquo alio modo esset passus. Ignorantia ergo huius non excusat, que tamen in multis minime reperitur, quia multi legunt in scripturis gravitatem detractionis, et audiunt a

130

117 glossa ... 119 humanum] Rabanus Maurus, *Expositio in Proverbia Salomonis*, cap. 24, PL, t. 111, col. 759A **118** Prov 24] Proverbs 24:21

111 alius] omitted Ly **112** temporalibus] omitted We Vc | incurrit] n̄t An **113** absque...
114 referuntur] et tamen ex tali relatione ille de quo referuntur dampnum non patitur,
quia non dampnificatur neque in persona neque in bonis neque in fama We Vc
116 respondetur concedendo] concedo Ly **117** est] omitted An | implicati] Bb Fi Na (=
īplctī) We Vc: impliciti An Ly **118** non] ne We Vc **119** specialiter] sepe Ly spe~
An | quam] omitted Bb **120** putant] reputant Ly Vc **121** aliquando] omitted Ly
crimina] criminis We **124** ignorant] Bb We Vc Ly: ignorent An Fi Na **128** ignorent]
ignorant We | essent] sunt Ly **129** excusati] excusandi An | sit] omitted Ly
130 probatum] et added Vc **132** in fama] infamia Na | fama vel] omitted Ly | modo]
omitted Ly **133** passus] passurus Vc | huius] huiusmodi Na | tamen] omitted We

135 predictoribus et docentibus verbum Dei, et tamen se ab huiusmodi vitium non compescunt. Et ideo conceditur qod sepe omnes adulti hoc vitio dampnabiliter sunt infecti, et sepe magis ac gravius isto vitio laborant qui sanctiores cupiunt reputari, ut de multis qui raro vel nunquam reputant se peccare mortaliter vel volunt absque peccato mortali censeri et pro sanctis haberet, liceat viris sanctis et
 140 discretis certitudinaliter iudicare, asserere, et sentire quod sepissime peccant mortaliter et quod sunt homines male et reprobate vite.

Sicut enim ei, qui vidit alium furari vel percutere innocentem aut etiam fornicari, aut audivit alium blasphemare vel fidem negare, licet absque vitio iudicare quod furans, percutiens innocentem, fornicans, blasphemans et fidem negans peccat mortaliter, ita ei, qui audierit alium crimen falsum vel occultum quod non est notorium neque confessum neque potest aperte probari de proximo referentem, licet absque vitio iudicare quod peccat mortaliter, cuiuscunque dignitatis, preminentie, conditionis, status, opinionis aut fame est sic referens antedictus, etiam si putaretur quod Deus mille miracula fecisset pro eo, nisi tali modo referret crimen alterius falsum vel occultum quod certitudinaliter vel saltem probabiliter crederetur quod talis relatio nunquam deberet obesse neque in fama neque in aliquo alio ei de quo crimen tale refertur.

Discipulus: Si ista essent vera pauci istis diebus salvarentur adulti.

155

Magister: Respondetur quod hiis diebus verificata est auctoritas Salomonis qui Ecclesiasti primo ait: “Stultorum infinitus est numerus”. Quamquam principalissime intelligendam nonnulli putant de illis qui, dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, quales precipue arbitrantur illos qui, iuxta

157 Ecclesiasti primo] Ecclesiastes 1:15 **158** dicentes...**159** sunt] Cf. Romans 1:22 **159** iuxta...
160 Salvatoris] Cf. Matthew 23:24, 27-8

139 sanctis] reputari *added* Na | haberet] licet *added* An Fi Na ita ut *added* Ly

140 certitudinaliter] *omitted* Ly | quod] quia An We Vc **141** quod] *omitted* Na

142 enim] licet *added* Ww (*cut* Kn) | videt] An Fi Na: videt Bb Ly viderit We Vc

143 audivit] audierit We Vc | vel] et Ly | licet] *omitted* We Vc **144** furans] We Vc:

furens Bb An Fi Na Ly | innocentem] We Vc: *omitted* Bb An Fi Na Ly

147 cuiuscunq[ue]] cuiuslibet Vc **148** preminentie] pertinentie An | est] *omitted* Fi Na

We Vc | sic] sit Vc **149** antedictus] antedicens Fi *omitted* We Vc | mille] nulla Ly

152 quo] cui An **154** istis] his We Vc Ly | adulti] *omitted* Ly **157** qui] que Na

Ecclesiasti] Kn: ecclesiastico Ww | primo] ipso Bb | Quamquam] si *added* We quasi

added Vc

testimonium Salvatoris, excollantes culicem camelum deglutiunt, qui similes 160
 sunt sepulchris dealbatis, qui a foris quidem apparent hominibus iusti, intus
 autem pleni sunt hipocrisi et iniquitate, quia foris in incessu veste ieuniis,
 orationibus, ceremoniisque diversis exempla sanctitatis ostendunt, intus autem
 pleni sunt invidia, odio, ira, rancore, superbia, inani gloria et ambitione, ex
 quibus in persecutiones innocentium, detractiones, sursurationes, adulaciones,
 simulationes, scismata, contentiones, discordias, dolos, prodiciones, malicias,
 variaque crimina spiritualia deteriora furto et fornicatione prorumpunt, qui
 tamen sancti volunt omnino putari. 165

Discipulus: De ista materia in speciali interrogabo te plura in tractatu De 170
 gestis circa fidem altercancium orthodoxam. Ideo dic breviter quomodo
 respondetur ad secundum quod tetigi.

Magister: Respondetur quod sicut, ut habetur Extra, *De iniuriis et dampno* 175
dato, c. ultimo: “qui occasionem dampni dat, dampnum videatur dedisse”, sic
 qui aliquid facit ex quo potest verisimiliter dampnum contingere vel iactura non
 est immunis a culpa, quia quilibet de necessitate salutis cavere tenetur ne aliquid
 faciat, maxime absque commodo proposito ex quo in futurum potest dampnum
 vel iactura proximo provenire.

Propter hoc enim in lege divina precipiebatur quod fodiens cisternam 180
 operiret eam, sicut habetur Exod. 21, quia ipsa non operta poterat bos vel asinus
 in ipsam incidere. Propter hoc etiam, ut habetur ibidem, precipiebatur ut
 dominus bovis quem sciret cornupetam recluderet eum, quia ipso non recluso
 poterat hominem vel mulierem occidere. Unde et in hoc casu dominus non

174 Extra... 175 ultimo] col. 880 (c. 9 *Si culpa*)

160 excollantes] colantes Ly | similes] silens Bb 161 intus] inter An Ly 162 foris] et
 added Ly 163 ceremoniisque] Bb We Vc: ceremoniisque An Fi et ceremoniis Ly
 criminosis que Na | diversis] Na We Vc: diverse Bb An Fi diversa Ly 165 in] etiam
 Vc | persecutiones] persecutionem Ly | detractiones] detractores An | sursurationes]
 sursuratores An 166 contentiones] et added Ly 170 ista] hac Ly 171 circa] contra
 We 174 ut habetur] omitted Ly 175 dato] omitted Ly | videatur... 176 dampnum]
 omitted Fi 176 iactura] iacturam Vc 178 in futurum] omitted Ly | futurum] futuro Vc
 dampnum] notabile added We Vc 181 operiret] Ax resumes at this point | non]
 omitted An Ly | operta] non added Ly 182 ipsam incidere] eam cadere Ly
 precipiebatur] precipitur Ly 183 quem] quam Na 184 et] omitted Vc

185 recludens ipsum, si aliquem occidebat, precipiebatur occidi, cum sic legitur ibidem: "Si bos cornupeta fuerit ab heri et nudius tertius, et contestati sunt dominum eius nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem, et bos lapidibus obruetur, et dominum eius occident". Ob eadem etiam rationem cavebatur in lege ut faciens novam domum facheret murum tecti per circuitum.
 190 Unde Deuter. 22 sic legitur: "Cum edificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio, et in preceps ruente". Ex quibus aperte colligitur quod quilibet de necessitate salutis ea tenetur facere quibus obmissis potest dampnum verisimiliter vel iactura proximo provenire.

195 Ergo, per eandem rationem, quilibet de necessitate salutis ea tenetur obmittere quibus non obmissis sed factis potest verisimiliter proximum dampnum vel notabilem lesionem incurre. Sed ex relatione falsi criminis vel occulti, maxime publica, potest verisimiliter dampnum in fama vel honore seu aliis proximo provenire, licet forte tunc quando refertur nullum tale inferatur,
 200 quia aliquis eorum qui audierunt a primo referente potest postea idem crimen in notabile detrimentum alterius enarrare. Quare a relatione talis criminis de necessitate salutis quilibet abstinere tenetur, nisi forte non ex levibus sed ex probabilibus coniecturis et urgentibus arbitretur quod nunquam in posterum nec ex ipso nec ex aliquo audientium occasione talis relationis aliquod eveniet
 205 detrimentum.

Discipulus: Circa hanc materiam magis quam proposuerim evagati sumus. Ideo, ceteris pretermisis, unam solummodo obiectionem contra primam conclusionem principalem responsionis peto secundum opinionem predictam
 210 dissolvi. Est autem obiectio talis. Minus credendum est referentibus crimen de

185 cum...186 ibidem] Exodus 21:29 190 Deuter 22] Deuteronomy 22:8

185 precipiebatur] precipitur Ly | legitur] Ly: legatur Ww 186 fuerit] fuit Fi | ab heri] Vulg We Vc: adhiberi Bb An Fi Na Ly 187 recluserit] incluserit Vc | eum] dominum added Ly | occideritque] Vulg Ly Vc: occiditque Bb An Fi Na We 188 eius] Vulg Ly: illius Ww | occident] occiderent Bb et added Ly | eadem etiam] eadem Ly 189 tecti] tecto We 191 effundatur] Vulg An Ly: fundatur Bb Fi Na We Vc 194 proximo] suo added An We 195 eadem] Ly: eadem Ww 199 provenire] si added Ly | refertur] in added Vc | tale] dampnum vel dispendium We Vc 200 eorum] illorum We Vc | audierunt] audierit Ly 202 non] omitted Ly | sed ex] et Ly 204 audientium] ex added Ly 208 solummodo] tantummodo We Vc 209 responsionis] omitted Ly | predictam] predictom Bb

illo ad cuius condemnationem est cum cautela diligentissima procedendum quam referentibus crimen de illo ad cuius condemnationem non oportet cum tanta cautela procedere. Sed cum maiori cautela procedendum est ad condemnationem pape et prelatorum ac divitum et potentum quam subditorum et pauperum. Ergo minus credendum est referentibus crimen de papa, potentibus, divitibus et prelatis, quam referentibus crimen de pauperibus et subditis, sive referentes fuerint criminosi et infames sive fuerint bone fame. Maior videtur aperta. Minor auctoritate Innocentii tertii probatur, que ponitur Extra, *De accusationibus, inquisitionibus et denunciationibus*, c. *Qualiter et quando*. Ait enim: “licet autem hoc sit observandum in subditis, diligencius tamen est observandum in prelatis, qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnunquam vero ligare: frequenter odium multorum incurunt et insidias patiuntur. Et ideo sancti patres provide statuerunt, ut accusatio prelatorum non facile admittatur, ne concussis columpnis corrut edificium, nisi diligens adhibeatur cautela, propter quam non solum false, sed etiam maligne criminationis ianua precludatur”. Ex quibus colligitur, ut videtur, quod in procedendo contra prelatos maior est adhibenda cautela quam contra alios procedendo. Quare minus credendum est referentibus crimen de papa quam referentibus crimen de aliis quibus cunque.

Magister: Ad hoc respondetur quod Innocentius in decretali predicta consideravit ea que frequentius accidunt, non ea que raro. Et ideo quia sepius accedit quod prelati multos offendunt, pauperes autem quia timent sibi cavent ab

219 Extra... 220 quando] col. 746

211 condemnationem] omitted Fi | cum...212 condemnationem] omitted Na | cautela] et added Ly | diligentissima] diligentia An Ly 212 non...214 condemnationem] omitted An 213 est] omitted Bb Fi Na 214 quam] ad condemnationem added We Vc 216 potentibus] et added Ly | crimen] omitted Ly 218 probatur] omitted We Vc 219 et quando] We Vc: 2º(abbreviation for et quando) Bb An Fi Na Ly 220 quando] et (omitted Vc) videtur aperte probari added We Vc 222 suo] Fb: omitted Ww 224 vero] omitted We Vc 225 ut] Fb Bb We Vc: ut ne Ly nec An Fi Na | non] omitted Ly 227 etiam] Fb: omitted Ww | criminationis] Fb: criminationi Na criminatori Bb An Fi We Vc criminum impositioni Ly 228 precludatur] precludentur An Fi | quibus] verbis aperte added We Vc 229 Quare] quia Vc 230 referentibus] proferentibus Ly 234 quia] We Vc: quod Bb An Fi Na Ly

offensis, et ideo nec tot nec tam potentes offendunt sicut prelati, hinc, ut frequenter, de facto maior cautela adhibenda est cum prelatus accusatur, defertur, denunciatur vel diffamatur quam cum pauper. Si tamen de facto pauper abiectus et oppressus offenderet tot et tam potentes et tam graviter sicut prelatus, 240 maior cautela adhibenda esset quando talis pauper accusaretur vel etiam diffamaretur ab emulis vel provocatis contra ipsum aut ab amicis eorum, quam si prelatus dives et potens accusaretur vel diffamaretur a talibus. Quemadmodum si aliquis omni auxilio destitutus impugnaretur iniuste ab emulis eque potentibus, magis iuvandus esset quam dives et potens qui per 245 potentiam posset ab impugnantibus se tueri. Si enim rex vel princeps tam pauperem rusticum quam comitem divitem et potentem contra adversarios eque potentes debeat defensare, necesse est quod maius auxilium pauperi quam comiti potenti exhibeat. Sic, si pauper tot et tantos vel plures, vel plures potentes, habeat emulos ipsum graviter diffamantes vel quomodolibet 250 impedientes quam papa, maiori auxilio indiget quam papa, et ideo minus credendum est talibus emulis pauperis quam equalibus vel minoribus emulis pape.

Capitulum 26

Discipulus: De ista materia et annexis eidem puto quod scires quam plurima recitare, que ad tractatum De gestis circa fidem altercantium orthodoxam volo differri. Ideo dic quomodo respondetur ad rationes alias quibus supra c. 12 5 videtur ostendi quod volentibus perfidiam pape heretici declarare fides non debeat adhiberi.

Magister: Ad secundam rationem adductam ibidem, respondetur quod sepe neque bona narrata de aliquo neque mala sunt credenda. Quando enim nescitur 10 unde vel a quibus fama sive bona sive mala habeat ortum, non est fame credendum neque bone neque male. Similiter, quando scitur quod fama bona vel

236 nec] Bb Fi Na Vc: nisi An We omitted Ly | hinc] est quod added We Vc

239 potentes...tam:] omitted Fi | et] omitted Vc 241 amicis] inimicis Ly 243 omni]

garbled as 9a^t (=communicavit?) Fi 244 et potens] omitted An 246 et] omitted Ly

248 Sic] et An | vel^t] omitted Vc | plures^t] Bb We: omitted An Fi Na Vc Ly et added

We 249 quomodolibet An Fi Ly 250 impedientes] impetentes Vc | quam

papa^t] quapropter Ly | quam^t] omitted An 26.2 scires] scire Bb 10 fame credendum]

We Vc: facile credere Bb An Fi Ly

mala orta est ab inimicis, criminosis, detractoribus, malivolis, maledicis, vel ab 15
 hiis qui faciliter credunt vel rumores libenter narrant incertos et asserunt, vel a
 mendacibus et falsis hominibus, aut etiam ab adulatoribus, ambitiosis, avaris,
 histrionibus, vel a quibuscumque qui hominibus placere desiderant, non est tali
 fame credendum. Quando autem quis scit vel per se vel per alios fide dignos 20
 quod fama bona vel mala ortum habet a fide dignis personis, nec sunt amici
 speciales nec inimici illius cuius famam divulgant bonam vel malam, nec sunt
 ambitiosi, nec hominibus placere desiderant, nec sunt mendaces, nec
 detractores, nec maledici, credere tali fame bone vel male non videtur illicitum,
 ita tamen quod propter famam malam de aliquo absque certitudine sufficienti
 nullus ad actum preiudiciale illi de quo est mala fama prorumpat. Et 25
 ideo personis fide dignis qui non odio nec rancore asserunt et cupiunt declarare
 perfidiam pape heretici est credendum, nisi aliquid eis contingit obiicere quare
 eis minime est credendum.

Ad illud autem quod dicitur de regina Saba, respondetur quod quedam fama
 vaga de excellentia Salomonis, saltem quantum ad multa, ad ipsam pervenerat,
 de qua nescivit unde vel a quibus ortum habuerit, et ideo eis tanquam prudens et
 sagax fidem adhibere nolebat. Secus est de fama pape heretici quando bulla
 hereticalis vel transsumptum per universum orbem promulgatum ostenditur. Et 30
 ideo in hoc casu credere papam esse hereticum est licitum, debitum, atque
 iustum.

Ad tertiam rationem breviter respondetur quod credere narrantibus sive bona
 sive mala non universaliter dissuadetur in scriptura divina, sed omnibus et
 semper credere dissuadetur, propter quod signanter dicitur Ecclesiastico 19:
 “non omni verbo credas”, et non dicitur “nulli verbo credas”, quia alicui verbo
 credendum est et alicui verbo minime est credendum.

26.35 Ecclesiastico 19] Ecclesiasticus 19:16

12 detractoribus] omitted Ly | maledicis] maledictis An **14** falsis] omitted Bb | etiam ab]
 omitted Ly | ambitiosis] vel added Ly **15** a] aliis Ly | desiderant] desiderent An Fi Ly
17 vel] et Bb | personis] qui added We **18** divulgant] demulgant Bb **21** certitudine]
 crimine Vc **23** non] Bb We Ly: nec An Fi Vc **27** ad multa] omitted Ly **28** nescivit]
 nesciebat Ly | habuerit] ha Bb **29** bulla hereticalis] bullam hereticalem Ly
30 promulgatum] promulgatam We | ostenditur] We Vc: ostendit Bb An Fi Ly **31** esse]
 omitted Vc | atque...**33** narrantibus] omitted Fi **35** **19**] We Vc: 15 Bb An Fi Ly
36 et...credas:] omitted Ly | verboⁱ] omitted Ly

Ad illud autem quod adducitur de Ieremie 12 patet ex serie textus qui loquitur de inimicis. Nam ibidem premittitur: “fratres tue, et domus patris tui, 40 etiam ipsi pugnaverunt adversum te, et clamaverunt post te plena voce”, et tunc immediate subiungitur: “ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona”. Et ita patet quod loquitur de inimicis. Inimicis autem nunquam est credendum, iuxta illud Sapientis Eccles. 12: “non credas inimico tuo in eternum”. Sicut autem tu non debes credere inimico tuo in eternum, ita nec in eternum credere debes inimico 45 alterius contra ipsum.

Ad illud Michee 7: “Nolite credere amico”, respondetur quod loquitur de amico trahente ad infidelitatem vel peccatum.

Ad dictum 1 Joh. 4: “Nolite omni spiritui credere” patet, quia signanter dicit “omni spiritui credere”, quia alicui spiritui est credendum et alicui spiritui 50 nullatenus est credendum. Propter quod subdit ibidem: “sed probate spiritum si ex Deo sint”. Quare si qui dixerint papam esse hereticum non statim credendum est (eis scilicet), sed quia nunciant periculum esse omnium orthodoxorum, probandi sunt, hoc est examinandi sollicite, et, si legitima documenta attulerint ad probandum papam esse hereticum, puta si ostenderint bullam hereticalem vel 55 transsumptum ipsius publice et sollempniter promulgate, credendum est papam esse hereticum.

Ad quartam rationem respondetur quod maior falsa est propter tres instantias. Tum quia notorium est credendum licet secundum ordinem iudicarii minime sit probatum, tum quia confessio de crimine absque omni 60 ordine est credendum, tum quia extra iudicium multis et in multis est credendum absque ordine iudicario observato.

39 ibidem premittitur] Jeremy 12:6 **43** Eccles 12] Ecclesiasticus 12:10 **46** Michee 7] Micheas 7:5

38 illud] aliud Ly | Ieremie...39 de] omitted Bb | qui] quod We Vc Ly **40** adversum] Vulg Fi We: adversus Bb An Vc Ly **41** eis] omitted Bb | tibi] i¹ Fi | patet] Vc: post Ww **42** quod] We Vc Ly: quid Bb An Fi | Inimicis] in istis Fi | Inimicis autem] quod Ly | illud] omitted Bb **43** Eccles] esset Fi **46** illud] autem added We **48** dictum] illud de We Vc | 1] omitted Ly | dicit] nolite credere added We Vc **49** credere] omitted We Vc | est...spiritui] omitted Ly **50** ibidem] cui est credendum added Ly **51** sint] Vulg We Vc: sit Bb An Fi Ly | Quare] Bb We Vc: quamvis An Fi Ly dixerint] We Vc Ly: dixerant Bb An Fi **52** scilicet] omitted We Vc Ly | omnium] oppositum Ly **53** est] omitted Bb | examinandi] sunt added Ly | et] omitted Ly **54** ostenderint] ostenderunt We Vc **55** ipsius] bulle hereticalis We Vc | promulgate] promulgatum Ly | est] et dicendum added Ly **59** omni] tali We Vc **60** multis:] omitted Ly | multis:] casibus added We Vc

Ad omnes igitur auctoritates respondetur unico verbo, quod omnes intelligende sunt de credulitate iudicis in iudicio quando crimen impositum non est notorium, nec reus confitetur crimen impositum. Et ideo si crimen heresis pape imponitur de quo coram iudice accusatur, iudex, nisi sit notoria heresis pape, vel ipse confiteatur, non debet credere illa credulitate que habenda est in iudicio antequam ordine iudicario observato probetur, licet credulitate que spectat ad aliquem non tanquam ad iudicem credere possit in casu papam esse hereticum. Si enim aliqui fide digni de quorum fidelitate iudex non dubitat referunt assertione iudici se audivisse papam negare fidem vel resurrectionem mortuorum, iudex potest credere eis illa credulitate que inter socios habenda est, sed non debet habere illam credulitatem que ad iudicem spectat antequam in iudicio legitime probatum extiterit, nisi sit notorium iudici et aliis, vel nisi papa in iudicio heresim confiteatur.

65

70

75

Capitulum 27

Discipulus: Quamvis cogitaverim per singula que allegata sunt pro sententia supra c. 13 recitata discurrere, quia tamen prolixitatem magnam volo pro posse vitare, illis usque post completionem huius operis remanentibus indiscussis, ad fautores hereticorum et precipue pape heretici me converto. De quibus in primis peto ut dicas, secundum unam sententiam vel plures, qui fautores hereticorum debent reputari.

5

Magister: De fautoribus hereticorum distinguitur. Quia aut favent tantummodo personis hereticorum, eis scilicet prebendo consilium et auxilium qualecunque, nichil de eorum erroribus penitus intromittendo, quomodo sepe christiani iudeis, sarracenis et aliis infidelibus favent, quamvis eorum erroribus non faveant neque adhereant. Sepe enim reges et principes favendo iudeis et infidelibus eos in officiis publicis prefecerunt, quamvis eorum errores minime

10

62 unico verbo] *omitted* Ly 67 observatorum Bb 68 credere] Bb We Vc: *omitted* An Fi Ly | esse] eī Bb 70 audivisse] Bb We Vc: audisse An Fi Ly | vel] negare *added* We Vc 73 extiterit] Bb: extitit An Fi Ly sit We Vc hoc est non debet reputare se deberre ferre diffinitivam sententiam antequam in iudicio legitime probatum extiterit *added* We Vc | nisi] ñ Fi 27.3 supra] *omitted* Vc | discurrere] discernere We | magnam] nimiam We | pro posse] *omitted* Ly 7 debent] debeant We 12 infidelibus] fidelibus Bb | erroribus] penitus *added* Ly 14 eos] eorum An

15 appobarent. Christiani etiam qui, ut habetur Extra, *De iudeis et sarracenis et eorum servis*, c. *Ad liberandam*, sarracenis consilium vel auxilium ad Terre Sancte dispendium impendere, arma, ferrum et galearum ligamina defferentes eisdem. Illi etiam qui eis galeas vel naves vendebant poterant fautores sarracenorum non immerito appellari, et tamen eorum erroribus contra fidem
20 non favebant, nec fuerunt per ecclesiam fautores pravitatis heretice vel infidelitatis iudicati.

Aut fautores hereticorum favent eorum erroribus, ipsos approbando, docendo, divulgando, animo alliciendi vel attrahendi alios ad approbationem eorum, et hii non solum sunt fautores hereticorum, sed etiam sunt fautores
25 heretice pravitatis.

Primi autem sunt fautores hereticorum duntaxat, sed non sunt censendi fautores heretice pravitatis.

Discipulus: Michi appareat secundum predicta quod aliqui sunt vel possunt
30 esse fautores hereticorum quamvis non sint fautores heretice pravitatis. Sed nunquid econverso aliqui sunt vel possunt esse fautores heretice pravitatis quamvis non sint fautores hereticorum.

Magister: Respondetur quod sic. Sicut enim potest quis tenere doctrinam
35 alicuius non propter eum sed quia reputat eam veram, et tamen in nullo est fautor et amicus eius, imo potest esse emulus et inimicus eius mortalis, ita potest quis favere erroribus aliquorum hereticorum licet personis eorum non faveat sed penitus aduersetur.

40 **Discipulus:** Ex hiis michi videtur quod isti habent de fautoribus ponere distinctionem trimembram, quia aliqui sunt fautores hereticorum tantummodo et

27.15 Extra... 16 liberandam] col. 777

15 Extra] omitted An Ly | et... 16 servis] Fb: omitted Ww **17** dispendium] stipendum
Ly | impendere] impenderunt We Vc | ligamina] ligamia We: legamina Fi ligamia Bb
An Vc Ly **19** appellari] We: approbari Ww | eorum] We Vc: omitted Bb An Fi Ly
23 approbationem] Fi Vc: probationem Bb An We Ly **24** hii] his Bb | sunt] omitted
Ly **26** autem] omitted Vc **30** sint] sunt An We **36** et] aut We Vc | potest] poterit
We Vc | mortalis] immortalis An Fi **37** hereticorum] omitted Ly **41** trimembram]
trimembrem We

non heretice pravitatis, aliqui heretice pravitatis tantummodo et non hereticorum, aliqui vero sunt fautores et hereticorum et heretice pravitatis.

Magister: De hoc ita dicunt ut eis imponis.

45

Discipulus: Dic ergo secundum istos quomodo fautores a credentibus de quibus supra inquisivimus distinguuntur.

Magister: De quibus fautoribus interrogas.

50

Discipulus: Primo dic de fautoribus hereticorum.

Magister: De fautoribus hereticorum adhuc distinguitur. Quia quidam scienter favent hereticis, hoc est scientes eos esse hereticos, quomodo multi christiani sciente favent iudeis et sarracenis quos sciunt esse iudeos et sarracenos. Sic etiam sepe parentes favent filiis et filii parentibus, quamvis sciant eos esse hereticos et eorum errores detestentur. Quidam autem favent hereticis ignoranter, nescientes eos esse hereticos.

55

Primi, scilicet qui favent scienter et non favent heretice pravitati non sunt credentes nec hereticis nec eorum erroribus, quia non approbant ipsos errores, nec ipsos reputant inter catholicos numerandos. Qui autem ignoranter favent hereticis, hoc est nescientes eos esse hereticos, sunt aliquo modo censendi credentes, quia ipsos qui sunt heretici credunt inter catholicos computandos. Et siquidem laborant ignorantia dampnabili, affectata videlicet aut crassa et supina, dampnabiliter sunt credentes hereticis et excommunicationis sententia sunt

60

65

42 aliqui] sunt fautores *added* We Vc | tantummodo] solummodo We Vc *omitted* Ly
 43 et^t] *omitted* We Vc Ly 47 credentibus] criminibus An Fi Ly 52 Primo] *omitted*
 An 54 adhuc] ad Bb An 57 Sic] sicut We | favent] *omitted* Fi 58 sciant] sciunt Ly
 hereticos] Alii ignoranter favent quia ignorant esse hereticos *added* Ly | et...59
 hereticos] We Vc: *omitted* Bb An Fi Ly | errores] hereses We 60 scilicet] si *added*
 Ly | favent] hereticis *added* We Vc | scienter...favent] *omitted* Bb | pravitati] pravitatis
 An 61 ipso] ipsorum We Vc 65 siquidem] sic Ly | dampnabili] ignorantia *added*
 We Vc | videlicet] *omitted* Bb | et] aut An Ly 66 hereticis] heretici Ly | sententia]
omitted Fi

ligati. Si autem laborant ignorantia probabili aut invincibili, que non est dampnabilis, sunt aliquo modo credentes, sed non sunt dampnabiliter censendi credentes, nec sunt in numero illorum credentium qui Extra, *De hereticis*, c. 70 *Excommunicamus 1º* excommunicationis vinculo innodantur.

Discipulus: Dic quomodo fautores heretice pravitatis a credentibus distinguntur.

75 **Magister:** Fautores heretici pravitatis et sunt censendi credentes hereticorum erroribus de quibus legitur Extra, *De hereticis*, c. *Excommunicamus 2º*, et sunt credentes hereticis de quibus fit mentio Extra, *De hereticis*, c. *Excommunicamus 1º*, quia fautores heretice pravitatis et pravitatem hereticam reputant catholicam veritatem, et ipsos auctores reputant catholicos vel saltem recte tenentes.

80

Discipulus: Dic de fautoribus tam hereticorum quam heretice pravitatis, quomodo a credentibus distinguuntur.

Magister: Ad hoc dicitur sicut dictum est de fautoribus heretice pravitatis.

85

Capitulum 28

Discipulus: Iuxta distinctionem predictam de fautoribus hereticorum et heretice pravitatis, de omnibus fautoribus interrogabo diversa. Incipiam autem primo a fautoribus heretice pravitatis, de quibus ante alia dic qui sunt fautores 5 pravitatis heretice iudicandi.

69 Extra...70 1o] cols. 787-9 76 Extra...2o] col. 789 77 Extra...78 1o] cols. 787-9

68 sunt] omitted Ly 70 vinculo] sententia Ly 75 et] omitted Ly 76 legitur] loquitur
We Vc c. added Fi We Vc | 2o] omitted Ly | et] Secundi Ly 77 quibus] etiam added
Ly 28.3 fautoribus] omitted Ly 4 de...5 iudicandi] iudicandis An Ly

Magister: Omnes modos favendi heretice pravitati non est facile numerare. Et ideo videtur difficile dare regulam generalem qua de omnibus cognoscatur an faveant vel non faveant heretice pravitati.

10

Discipulus: Dic aliquos modos favendi pravitati heretice ex quibus alii facilius cognoscantur.

Magister: Quamvis favere heretice pravitati aliquo modo distinguatur a credere heretice pravitati, quia favor videtur actum exteriorem respicere, credere autem actum interiore, tamen omnibus modis exterioribus quibus aliquis ostendit aut declarat se credere hereticorum erroribus, eisdem modis videtur favere eisdem erroribus. Et ideo quicunque dicit se erroribus adherere aut laudat eos tanquam catholicos, vel divulgit tanquam consonantes veritati, vel legit, docet, aut predicit tanquam tenendos, vel scribit animo adherendi, vel suadet, precipit, consultit, aut quovis modo inducit alios ad tenendum, videtur favere heretice pravitati. Qui etiam quoquo modo persequitur impugnantes errores eosdem aut propter impugnationem huiusmodi quomodolibet adversatur vel etiam infestat docentes, tenentes, et predictantes contrariam veritatem, fautor pravitatis heretice est tenendus.

15

20

25

Discipulus: Suntne aliqui modi speciales quibus sit quis dicendus fautor pravitatis heretice a papa heretico, si esset hereticus ad invicem.

7 heretice] Fi: heretici Ww 8 Et] omitted Vc | cognoscatur] Bb We Vc: cognoscitur An Fi Ly 9 vel...faveant] omitted Bb | faveant] faveat Fi 11 aliquos] aliquos Vc 12 facilius] Bb Fi: faciliter We Vc Ly omitted An | cognoscantur] cognoscentur We Vc agnoscantur Ly 14 favere] si added Bb An We | heretice] here Bb 16 tamen] in added Ly 17 aut] et An 18 quicunque] quicquid Vc | se] hereticorum added We Vc 19 divulgit] eos added An | consonantes] consonos We Vc gap Bb 20 suadet] suadi An 21 tenendum] eos added Ly | favere] adherere Ly 22 impugnantes] We: impug^{tes} Fi impugnates Bb An Vc Ly 25 est...28 heretice] omitted An | tenendus] censendus Fi We Vc 27 Suntne] sunt Ly 28 esset] Bb We Vc: essent An Fi Ly | ad invicem] Ly: adiuvente Bb Fi We Vc adiuventem An

30 **Magister:** Difficile vel forte impossibile est, secundum quosdam, quod aliquis faveat aliquo modo errori pape quin possit eodem modo favere errori alterius, quamvis si papa esset hereticus, forte de facto aliquibus modis aliqui faverent erroribus eius qui non faverent de facto erroribus aliorum.

35 **Discipulus:** Qui sunt illi modi.

Magister: Unus modus est consentiendo diffinitioni erronee pape heretici contra fidem. Si enim papa esset hereticus et contra fidem aliquid diffiniret, quicunque diffinitioni sue erronee consentiret esset fautor heretice pravitatis.

40 Quicunque etiam consuleret vel induceret aut hortaretur eum ad diffiniendum aliquid contra fidem esset fautor heretice pravitatis.

Quicunque etiam sollempniter in scholis diffinitionem suam hereticalem legeret tanquam tenendam, vel super ipsam non improbando sed approbando glossas, apparatus, lecturam vel scriptum quocunque componeret, esset fautor 45 heretice pravitatis.

Quicunque etiam, cum posset convenienter, eandem diffinitionem hereticalem minime impugnaret, esset inter fautores pravitatis heretice numerandus.

Qui etiam impugnantes, detestantes, vel reprobantes diffinitionem predictam 50 propter hoc quomodolibet infestaret, diffamaret, reprobaret, vitaret, vel vitandos aut quocunque modo molestanos putaret, non esset a fautoria pravitatis heretice alienus.

Qui etiam scripturas cathlicas contrarias predicte diffinitioni, eo quod 55 contrarie essent eidem, teneri, legi publicari, vel doceri presumeret prohibere, inter fautores pravitatis heretice esset non immerito computandus.

30 Magister] omitted An | forte] fere Ly | impossible] omitted An Fi **31** favere] omitted An **33** eius] omitted An **35** illi] alii Vc isti Ly **37** consentiendo] affirmationi added Ly **40** induceret...41 esset] omitted Fi **43** legeret] et added Ly | improbando] probando An approbando Ly | sed] vel Ly **44** lecturam] litteram Ly | scriptum quocunque] scripta quecumque Ly **46** etiam] omitted Fi | eadem] eadem Vc **47** inter] ī An **49** detestantes...reprobantes] omitted Bb | vel] et Fi Vc Ly | predictam] hereticalem pape heretici We Vc **53** predice diffinitioni] diffinitioni hereticali pape We Vc **54** publicari] predicari Ly putari Vc

Qui insuper iuraret vel promitteret quoquo modo diffinitionem talem pape se esse in perpetuum servaturum, esset fautor heretice pravitatis,

Qui etiam scripturas cathlicas ad reprobandum diffinitionem hereticalem pape compositas in detestationem earum combureret tanquam erroneas, aut aliquod circa eas ludibrium exerceret, a fautoria pravitatis heretice nequaquam 60 esset immunis.

Qui etiam in favorem pape heretici novos errores confingeret, quemadmodum Sergiani in favorem Sergii pape quarti multos finxerunt errores, dicentes papam non posse dampnari, sicut in quodam antiquissimo opere edito contra Sergianos legi, esset inter fautores pravitatis heretice numerandus. 65

Capitulum 29

Discipulus: Quoniam iuxta canonicas sanctiones ad cautelam futurorum est aliquid faciendum, quia, ut leges imperiales insinuant et recta ratio dictat, providere quis debet quod contingere potest, unde et viri prudentes, providi, et discreti pacis in tempore munitiones parant, fortes hedificant civitates, fabricant arma, divicias congregant et thesauros, propinquos et amicos sibi conciliant ut, si eis rabies bellorum ingrueret hostilis aggressio facilius reprimatur. Idcirco, quamvis hiis temporibus a papa catholico fides catholicica defendatur virilius, et heretica pravitas animosius expurgetur, quia tamen potest contingere quod vel nostris diebus vel secuturis papa surget hereticus, sequaces et fautores quamplures habiturus, qui veritatem catholicam reprobare, destruere, et

28.64 in...65 legi] Cf. 1 Dial. 2.27; 1 Dial. 7.70; *Quoniam omnis humana sententia* (in Gal-Flood, eds., *Nicholaus Minorita: Chronica*, pp. 953-4) 29.2 Quoniam...16 propono] Probable first draft 5 of the introduction to the "fautores" segment of *Dialogus I*, eventually repositioned here

56 insuper] omitted Ly 59 pape] heretici added An e^e Fi | compositas] Bb We Vc: positas An Fi Ly 60 circa] contra We | ludibrium] lubricum Ly ludibrium We 63 quarti] episcopi Ly 64 in quodam] omitted An 29.2 futurorum] fautorum Vc 3 dictat] dicant Bb An 4 contingere] contingi Ly | prudentes] et added Ly 5 munitiones] mīlūco^{es} Fi | hedificant] edificant Bb 6 arma] armata An Fi omitted Ly conciliant] confederant Ly 7 ingrueret] Bb: ingruerit We Vc ingereret An Ly īgē^ē Fi 8 catholico] catholicā An 9 pravitas] pravitate An We Ly | expurgetur] impugnetur We expugnetur Vc | tamen] tunc An | quod] We Vc: quia Bb An Fi ut Ly | vel] Bb We Fi: in An Vc Ly 10 secuturis] securius An futuris Ly | surget] surgat Ly 11 quamplures] quamplurimos We habebit vel added Bb Fi Ly habebit et added An reprobare] et added Ly | et] aut Ly

extirpare ac hereticam pravitatem inducere satagent toto posse, contra huiusmodi casum possibilem cupio me et alios premunire, ut, si unquam talis casus acciderit, ego et alii orthodoxi sciamus quos debeamus fautores heretice
 15 pravitatis et pape heretici reputare. Propter quod de fautoribus pravitatis heretice discurrere et in speciali te interrogare propono. Dic autem primo de consentientibus diffinitioni hereticali pape, an aliquis absque peccato mortali tali diffinitioni valeat consentire.

20 **Magister:** Ad evidentiam interrogationis tue putant nonnulli duplíciter distinguendum de consensu. Contingit enim duplíciter consentire diffinitioni hereticali pape, scilicet, vel consentiendo quod papa diffiniat assertionem que est heretica, vel consentiendo assertioni que per papam hereticum diffinitur. Si enim papa volens heresim diffinire requirat aliorum consensum, potest unus
 25 dicere: ‘consentio assertioni quia reproto eam veram, et consentio quod diffiniatis eam’. Et iste proprie consentiret diffinitioni pape heretici. Alius vero posset respondere: ‘consentio tali assertioni quia reproto eam veram, sed non
 30 consentio quod diffiniatis eam’. Et iste non consentiret proprie diffinitioni que est actus diffiniendi. Consentiret tamen diffinitioni que potest vocari assertio diffinitiva. Quemadmodum “fides” aliquando vocatur actus credendi, et aliquando ipsum obiectum creditum. Unde et collectio articulorum quod
 35 credimus aliquando vocatur “fides”, ut notat glossa Extra, *De summa trinitate et fide catholica, c. Firmiter.*

Alia distinctio ponitur de consensu quam ponit glossa Extra, *De officio et
 35 potestate iudicis delegati*, c. 1, dicens: “Nota quod quadruplex est consensus,
 scilicet negligentie, consilii, cooperationis et auctoritatis seu defensionis”.

32 glossa...**33** Firmiter] *Dictum ante c. Firmiter*, col. 5 **34** Alia...**36** defensionis] probable later addition to a first draft text | glossa...**35** 1] Gloss, s.v. pari pena, col. 327 **35** c 1] (*Quia*)

12 ac] ad An aut ad Ly | satagent] satagunt An satageret Ly | toto posse] omitted An
13 casum] causam Ly | possibilem] pa^{lem} An | premunire] munire We Vc **14** ego] e^e Fi
16 discurrere] dis□inčte (*garbled*) An **17** pape] heretici added An Ly | tali] omitted Ly **20** putant] omitted Ly **21** distinguendum] distinguunt Ly **22** scilicet] omitted We Vc **23** est] omitted Bb | diffinitur] diffiniretur Ly **24** papa] We: omitted Ww | potest] posset Ly **25** reproto] reputat Ly | quod] cum Ly **27** consentio] omitted Ly
28 consentiret] assentiret Ly **29** diffinitioni] diffinitionem Ly **33** Firmiter] et added Vc
34 quam ponit] Bb Vc Ly: quem ponitur An Fi We | et...**35** iudicis] Fb: omitted Ww
35 delegati] Vc: dele Bb Fi delegato An We Ly | dicens] We Vc: di Bb Fi dicitur An Ly

Discipulus: Puto quod istas distinctiones intelligo. Ideo, iuxta membra earum te interrogare studebo. Dic ergo primo an solummodo consentiens assertioni hereticali pape, non consentiendo quod diffiniat eam, semper peccat mortaliter.

40

Magister: De assertione pape hereticali distinguitur, quia aut est talis assertio quod consentiens tenet credere explicite contrariam veritatem, et in hoc casu consentiens peccat mortaliter et est hereticus reputandus, secundum quod colligi potest ex quarto huius, c. 11 et 12, aut assertio pape hereticalis est talis quod consentiens non tenet credere explicite contrariam veritatem, et tunc aut in suo consensu est pertinax aut non est pertinax. Si est pertinax peccat mortaliter, et est hereticus reputandus et pena hereticorum plectendus. Si vero non est pertinax sed paratus est corrigi et solummodo est deceptus et querit cauta sollicitudine veritatem, non peccat mortaliter nec per consequens est hereticus reputandus, nec etiam proprie fautor heretice pravitatis.

45

50

Discipulus: Quid de illo qui exterius ore consentit assertioni pape, vel ut placeat vel saltem ne displiceat, et corde dissentit.

55

Magister: Respondetur quod peccat mortaliter, quia in doctrina religionis aperte mentitur, et ideo magis peccat quam ille qui ore et mente consentit, quia ille, licet dicat falsum tamen non mentitur. Et ideo vel non peccat nisi venialiter, vel minus peccat quam ille qui ore consentit et dissentit corde. Iste enim est falsus, duplex, mendax, et proditor agniti veritatis, et ideo merito est infamis, omni spoliandus honore et in perpetuum ab omni testimonio repellendus.

60

38 istas] aliquas Fi distinctiones et added Ly | distinctiones] We: diffinitiones Ww membrum Ly 39 consentiens] consentientes Ly 40 peccat] peccet We Vc 43 hereticali] heretici An Ly | talis] omitted An 44 quod] que An 46 ex quarto] ex^o An | 11...12] 21 et 72 Ly 47 consentiens] assentiens Ly | veritatem] omitted Bb 48 suo] omitted We Ly | pertinax:] in suo consensu added We Vc 52 etiam] omitted Ly | proprie] Bb Fi We: pape An Vc Ly 54 ore] omitted Ly 55 vel] ut added Ly 57 religionis] relationis Ly 58 ille] omitted Vc | ore...mente] et Fi 59 vel] omitted Ly | non:] omitted An 60 quam ille] omitted An | dissentit] dissentiret Ly condissent An

Capitulum 30

Discipulus: Hec que dicta sunt de consentiente assertioni pape tantummodo ex hiis que dicta sunt prius de credentibus, et ex illis que tractata sunt libro quarto dependere videntur. Ideo transeas ad consentientem quod papa hereticam 5 diffiniat pravitatem, qui, scilicet, requisitus a papa, consentit quod assertio que in rei veritate est hereticalis diffiniatur sollempniter tanquam catholica, et quod christianis omnibus iniungatur ut eam sicut catholicam teneant, sentiant, et acceptent.

10 **Magister:** Dixi prius quod quadrupliciter quis potest consentire. De quo ergo consentiente interrogas.

15 **Discipulus:** Licet istam distinctionem quadrimembram aliquo modo intelligam, tamen ad consentientem diffinitioni hereticali pape heretici ipsam nescio applicare. Ideo in primis declara quomodo contingit quadrupliciter diffinitioni hereticali pape heretici consentire.

20 **Magister:** Quod quadrupliciter consentire contingat diffinitioni hereticali pape heretici nonnulli declarant, dicentes quod ille consentit consensu negligentie diffinitioni predice qui, sciens eam esse hereticalem, non resistit.

Discipulus: Quomodo potest ostendi quod non resistens ei consentit.

30.1] 34 Fi 2 consentiente] consentientibus Ly 3 et] omitted Bb | ex:] omitted Ly sunt:] de added Bb 4 consentientem] Kn: consentientes An Fi We Vc Ly assentientes Bb | papa] Fi Vc: papam Bb An We Ly 5 requisitus] requisiti Ly | consentit] consentiunt Ly 6 catholic] Fi: catholicam Ww | et...7 catholicam] omitted An 7 christianis] illis Ly 8 acceptent] acceptant Ly 10 quis] omitted An 11 ergo] omitted An Fi | interrogas] omitted An niteris Ly 13 quadrimembram] quadrimembrem We 15 applicare] declarare An Ly 19 ille] omitted We 20 predice] hereticali pape heretici We Vc 22 ei] diffinitioni hereticali pape We Vc

Magister: Hoc pluribus sanctorum patrum auctoritatibus videtur posse probari. Ait enim Innocentius papa, ut habetur dis. 83, c. *Error*: “Error, cui non resistitur, approbatur”. Ex quibus verbis sic arguitur. Error cui non resistitur, approbatur. Ergo diffinitio hereticalis pape cui non resistitur, approbatur. Qui autem ipsam approbat, consentit eidem. Ego qui non resistit, consentit. Item, ibidem dicit Innocentius: “Veritas, cum minime defensatur, opprimitur”. Ex quibus verbis infertur quod veritas contraria diffinitioni hereticali pape, cum minime defensatur, opprimitur. Qui autem opprimit veritatem catholicam, consentit contrarie heretice pravitati. Qui vero non resistit, non defendit. Ergo qui non resistit diffinitioni hereticali pape, consentit eidem. Item, ibidem subnectitur: “nec caret scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desinit obviare”. Et eandem sententiam sub eisdem verbis asserit Eleuterius papa, ut habetur 2 q. 7, c. *Negligere*. Et Anasatius ad Damasum papam, ut legitur 23 q. 3, c. *Qui potest*, sic ait: “Qui potest obviare et perturbare perversos, et non facit, nichil aliud est quam favere impietati eorum, nec caret scrupulo etc.”. Ex quibus verbis colligitur quod qui potest resistere diffinitioni hereticali pape et non resistit, consentit eidem.

Quod Augustinus, ut legitur 23 q. 3, c. *Ostendit*, videtur asserere, dicens: “qui desinit obviare, cum potest, perversis et non facit consentire videtur”. Ergo qui non resistit diffinitioni hereticali pape, consentit.

Item, Gregorius, ut habetur dis. 83, c. *Consentire*, ait: “Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, que corrigi debet, non occurrit”. Ergo qui non resistit diffinitioni hereticali pape, consentit eidem. Quod intelligendum est quando quis scit diffinitionem pape esse hereticalem, et potest resistere, et non resistit.

Discipulus: Dic de consensu consilii.

30.25 dis...*Error*^{1]} col. 293 (c. 3). **29** ibidem...Innocentius] *ibid.*, col. 293 **33** ibidem] *ibid.*, col. 294 **36** 2...*Negligere*] col. 501 | 23...37 potest^{1]}] col. 898 **41** 23...*Ostendit*] col. 898 (c. 11, note 110) **44** dis...*Consentire*^{1]} col. 294

25 habetur] dicitur Ly **26** resistitur] non added An **29** minime] minima An Ly
defensatur] diffensatur Bb **31** opprimit] opprimitur An Vc **32** non²...33 resistit]
omitted Bb **33** resistit] desistit An **34** subnectitur] subditur An Ly | desinit] desistit
An Ly **35** Eleuterius] Heleuterius Bb An Fi **36** ad] *omitted* We | legitur] habetur Vc
37 3] Bb We Ly: *omitted* An Fi Vc | c] 3 added An Fi Vc **38** aliud] ad Bb
39 hereticali] *omitted* Ly **41** Quod Augustinus] et idem Ly **42** perversis...videtur]
consentit Ly | facit] Fb Fi We Vc: faciat Bb An **44** habetur] legitur An Fi
45 resecanda] recusanda An Ly

50

Magister: Ille dicitur consentire consulendo qui suadet et inducit papam, vel hortatur, quod assertionem que est hereticalis sollempniter diffiniat et determinet esse tenendam.

55 **Discipulus:** Dic de consensu cooperationis.

60 **Magister:** Ille dicitur consentire cooperando diffinitioni hereticali pape qui assertionem pape hereticam, sollempniter diffiniendam, dictat, scribit, et rationibus aut auctoritatibus quod sit tenenda et sollempniter diffinienda probare molitur.

Discipulus: Ergo secundum ista quicunque scribebat talem diffinitionem consentiret cooperando eidem.

65 **Magister:** Si quis scribit talem diffinitionem hereticalem pape postquam extitit promulgata, non intelligitur consentire cooperando actui diffiniendi seu determinandi qui iam precessit. Ille autem qui scribebat eam ante actum diffiniendi, si intelligeret et adverteret quod assertio diffinienda fidei repugnaret, intelligeretur consentire cooperando. Si autem hoc non adverteret esset per
70 ignorantiam excusatus.

Discipulus: Dic de consensu auctoritatis seu defensionis.

75 **Magister:** Consensus auctoritatis et consensus defensionis distingui videntur, sicut auctoritas et defensio distinguuntur. Auctoritas enim ad

51 consulendo] diffinitioni hereticali pape *added* We Vc 52 hereticalis] hereticalem Bb An Fi 53 determinet] determinat Bb An Fi | tenendum] tenendum Ly 55 Dic] omitted Ly 58 hereticam] Bb We Fi: hereticalem An Vc Ly | diffiniendam] We: diffiniendo Ww 66 extitit] esti^t Bb existit Ly | actu] We Vc: actu Bb An Fi actum Ly 67 quiⁱ...68 diffiniendi] omitted Fi | Ille] qui An Ly | quiⁱ] omitted An Ly 69 adverteret] averteret An Ly 70 excusatus] omitted Bb excommunicatus An

superiorem spectare videtur, defensio autem tam ad maiorem quam ad minorem potest pertinere. Nam et superior potest inferiorem defendere, et inferior potest defendere superiorem. Imo quamvis nullus habeat auctoritatem super seipsum, potest tamen seipsum quis defendere, iuxta illud Rom. 12: “nos vosmetipsos defendantes carissimi”. Et Act. 26 dixit Paulus: “cum sim defensurus me hodie”. Consensus igitur auctoritatis respectu diffinitionis papalis locum non videtur habere, cum papa nullius auctoritate vel mandato possit aliquid diffinire. Sed consensus defensionis potest habere locum respectu pape. Potest enim aliquis consentire diffinitioni hereticali pape, offerens se diffinitionem defensurum eandem.

80

85

Capitulum 31

Discipulus: Obmisso consensu defensionis quo usque tractaverimus de defensoribus hereticorum, et obmisso consensu auctoritatis qui, ut videtur, respectu pape locum habere non potest, interrogabo te primo de consensu negligentie, an, scilicet, omnis talis consentiens peccet mortaliter.

5

Magister: Ista negligentia qua quis negligit resistere pape quando assertione hereticalem diffinire sollempniter seu determinare conatur, et ideo intelligitur consentire, videtur esse quedam taciturnitas. Quamobrem videndum est an omnis taciturnitas in hoc casu sit peccatum mortale, et an pro consensu sit 10 habenda. Circa quam sunt diverse sententie.

10

Una est quod aliqua taciturnitas in hoc casu est peccatum mortale, et aliqua minime, quia aliqua est habenda pro consensu, et aliqua pro consensu minime est habenda. Taciturnitas enim illius qui reclamando posset predictam

79 Rom 12] Romans 12:19 80 Act 26] Acts 26:2

76 autem] omitted Ly 77 potest¹] poterit We Vc 78 nullus] unus Ly | super] supra Ly
 79 potest...seipsum] omitted Bb | 12] 2 Ly | nos] non We Vc 80 26] Kn: 22 Bb An Fi
 We Vc 12 Ly | dixit] Bb We Fi: dicitur An dicit Vc dixi Ly | Paulus] omitted Ly | sim]
 si Fi omitted Bb | defensurus] defensu Vc 82 aliquid] aliquis Fi | Sed] se An 84 pape]
 We Vc: omitted Bb An Fi Ly 31.2 de] omitted Bb 3 defensoribus] defensionibus Vc
 Ly | videtur] communiter habetur An 5 an...consentiens] si omnino talis per
 consensum Ly | talis] omitted An | peccet] peccat An Fi 8 determinare] determinate
 Bb An Fi 9 videtur] enim added Vc 10 omnis] omitted An Vc | an²] omnis
 taciturnitas in hoc casu added We Vc 13 minime] non est peccatum mortale We
 Vc | consensu¹] sensu Bb 14 illius] huius An | predictam] hereticalem pape We Vc

15 diffinitionem impedire esset peccatum mortale et pro consensu esset habenda.
 Unde, si papa requirente consilium cardinalium vel aliorum super aliqua
 assertione heretica diffinienda, unus posset reclamando impedire papam a
 diffinitione huius, quia forte esset tante opinionis et fame in populo vel tante
 potentie quod papa ipso reclamante talem diffinitionem minime attemptaret, si
 20 ille taceret, peccaret mortaliter, et eius taciturnitas esset pro consensu habenda.
 Si vero esset aliquis qui reclamando talem impedire non posset, tacendo non
 peccaret mortaliter, nec eius taciturnitas esset pro consensu habenda.

Huic sententie glossa Extra, *De presumptionibus*, c. *Nonne*, concordare
 videtur. Ait enim: “melius dicas quod ubi per prohibitionem meam possum
 25 prohibere, quod fit, et taceo: tunc taciturnitas pro consensu habetur... Si vero per
 prohibitionem meam non possum prohibere, quod fit: tunc non obest michi
 taciturnitas”. Et hanc eandem distinctionem ponit glossa dis. 27, c. *Diaconus*.
 Hoc etiam glossa 2 q. 7, c. *Plerique* insinuare videtur, distinguens tres casus in
 quibus taciturnitas minime nocet, dicens: “taciturnitas non obstat ei qui non
 30 potest probare. Item non nocet ei qui non potest impedire... vel etiam erubescit
 loqui... Item nec nocet ei, qui scit suum ius durare”. Et post sequitur: “alias
 semper obstat taciturnitas, ut Extra, *De hiis que fiunt a prelatis sine consensu
 capituli*, c. 2, et 54 dis. *Si servus*”. Ex quibus patet quod si requisitus a papa
 35 super aliqua assertione hereticali prohibere non potest, huiusmodi
 taciturnitas non nocet. Si vero potest prohibere, taciturnitas nocet et est habenda
 pro consensu.

Discipulus: Ista sententia probabilis michi videtur. Ideo ad intelligendam
 eam aliqualiter volo insistere. Quare, secundum istam sententiam, dicas quid

31.23 glossa...*Nonne*] Gloss, s.v. tacendo, col. 787 **27** glossa...*Diaconus*] Gloss, s.v. tacuerit,
 col. 192 **28** glossa...*Plerique*] Gloss, s.v. et tacent, cols. 693-4 **31** Et...sequitur] *ibid.*, col. 694
32 Extra...33 2] col. 502 (c. *Continebatur*) **33** 54...*servus*] cols. 212-3

16 requirent] Bb We Fi: requirendo An Vc Ly **18** huius] Bb We: huiusmodi An Fi
 Vc Ly **21** talem] tā Bb: talem diffinitionem hereticalem pape We Vc tamen An Fi
 eam Ly **23** Huic] hē Bb Fi **24** quod] Gl: omitted Ww | ubi... meam] Gl: ubi
 prohibitione mea Ww | possum] possunt An Fi **25** habetur] haberetur We
27 distinctionem] We Vc: diffinitionem Bb An Fi Ly **28** Hoc] habetur Bb | 7] omitted
 Bb **29** dicens] omitted Ly | obstat] Gl We Vc: nocet Bb An Fi Ly **31** nec] Gl Bb
 We Vc: non An Fi Ly | durare] Gl We Vc: dubitare An Ly du^{re} Bb Fi **33** c 2]
 continebatur Ly | servus] Gl We Vc Ly: pronus Bb An Fi **34** potest] diffinitionem
 added We Vc **35** taciturnitas:] sibi added We Vc **38** intelligendam] intelligendum An
 Vc **39** eam] illam An

tenendum est de taciturnitate alicuius collegii, puta si papa requireret collegium 40
super diffinitione huiusmodi, nunquid si taceret peccaret mortaliter et pro
consentiente deberet haberi.

Magister: Respondetur quod si totum collegium posset prohibere
diffinitionem huiusmodi, quia, scilicet, papa contra totum collegium talem
assertionem hereticalem minime diffiniret, totum collegium tacendo peccaret
mortaliter et pro consentiente deberet haberi. Si autem impedire non posset
taciturnitas non noceret. 45

Discipulus: Si collegium potens prohibere tacendo peccat mortaliter, quis 50
ergo primo de omnibus peccat. Non videtur quod primus peccet tacendo, quia
ille prohibere non posset, et eadem ratione secundus requisitus non peccet, nec
tertius, et sic videtur quod nullus tacendo peccat. Ergo nec totum collegium
tacendo peccat.

55

Magister: Respondetur quod primus tacendo peccat.

Tum quia debet probabiliter suspicari quod si ipse diffinitioni inique
resisterit alii etiam resistent eidem.

Tum quia ex quo nescit quod alii non concordabunt cum eodem, potest
probabiliter dubitare an, ipse reclamando, una cum aliis possit diffinitionem
hereticam impedire. In dubiis autem via certior est sequenda. Via autem certior
est quod reclamet. Ergo tunc reclamare tenetur. 60

Tum quia tacendo alios scandalizat, prebens eis occasionem tacendi in causa
fidei. Ergo tacendo peccat mortaliter.

59 Tum...62 tenetur] perhaps written in as an addition based on the Master's comment *infra* at
"Respondetur quod licet solus etc."

40 collegium] cardinalium *added* We Vc **44** collegium] cardinalium *added* Vc
45 quia...46 totum] *omitted* Ly **51** peccet] esset An non peccat Ly **52** non:] *omitted*
Ly | peccet] Bb: peccat Ww **57** Tum] We Vc: tamen Bb An Fi Ly | quod] We Vc:
quia Bb An Fi Ly **58** resisterit] We Vc: restit Fi resistit Bb An Ly **59** Tum] tamen
An Fi Ly | nescit] We Vc: noscit Bb An Fi Ly | eodem] eo Ly **60** dubitare] durare
An | possit] posset Ly **61** certior:] tutior Vc | est] tenenda sive *added* Ly | Via] viia
(or una?) We | certior:] tutior Vc Ly

65 Et sicut primus tacendo peccat mortaliter, ita secundus, et tertius, et deinceps usque ad minorem partem collegii. Postquam autem maior pars collegii tacendo consentit, ille qui postea fuit requisitus, si tacet, cernens quod maior pars collegii tacendo consentit, et quod papa propter minorem partem suam diffinitionem hereticalem nequaquam dimittet, non peccat tacendo, ex quo per
70 suam contradictionem impedire non posset.

Discipulus: Quomodo peccat primus tacendo ex quo solus diffinitionem hereticalem pape prohibere non posset.

75 **Magister:** Respondetur quod licet solus non posset prohibere, posset tamen cum aliis prohibere, et ideo, quia non constat sibi quod alii non resistent, peccat tacendo.

80 **Discipulus:** Quid si papa simul requirit omnes cardinales et non unum ante alium, quis peccat si omnes tacent.

Magister: Dicitur quod in hoc casu omnes peccant, tacendo, mortaliter, quia in hoc casu quilibet tenetur respondere ac si esset primus requisitus.

85 **Discipulus:** Dic aliam sententiam.

Magister: Alia sententia est quod requisitus a papa super aliqua assertione hereticali diffinienda, si scit ipsam obviare doctrine ecclesie, et tacet, sive reclamando possit prohibere huiusmodi diffinitionem sive non, peccat

65 Et...mortaliter] *omitted* Ly **67** consentit] consenserit We Vc | fuit] fuerit We Vc tacet] Kn: *omitted* Ww **68** consentit] consenserit Ly | quod] *omitted* Ly **69** dimittet] dimitteret Vc **70** contradictionem] diffinitionem hereticalem *added* We Vc | impedire] prohibere Ly **72** Discipulus...75 Magister] et ideo Ly **73** posset] potest We Vc **76** non] *omitted* Ly **82** omnes] *omitted* Ly **88** ipsam] papam Ly | sive] sine An etiam *added* Ly **89** reclamando] proclaimando An | diffinitionem] hereticalem *added* We Vc | non] possit prohibere *added* We Vc

mortaliter, nisi ex contradictione sua periculum fidei vel fidelium absque omni 90
fidelium utilitate sequeretur.

Primum probatur. Quia ad exteriorem confessionem fidei quilibet est
astrictus quando requiritur, si ex omissione confessionis alii scandalizantur, quia
quilibet tenetur vitare scandalum fratris sui. Sed cardinalis, sive possit prohibere
diffinitionem hereticalem pape sive non possit, si tacet requisitus de veritate
fidei, proximos scandalizat, quia per eius taciturnitatem alii possunt presumere
quod heretice consentiat pravitati. Ergo sive reclamando possit impedire
diffinitionem hereticalem pape sive non, tenetur in hoc casu, ne infirmos et
simplices scandalizet, ad exteriorem confessionem catholice veritatis. 95

Secundum, scilicet quod si ex contradictione tali sequeretur periculum fidei
vel fidelium quia papa hereticus et complices sui ad exterminationem fidelium
vel ad magis divulgandum errorem cum multorum periculo inflamarentur,
tacens non peccaret mortaliter, probatur per illud Matth. 7: “Nolite dare sanctum
canibus”. Ex quibus verbis colligitur quod absque omni utilitate bonorum et
cum dampno eorum, et sine conversione et emendatione malorum, non est
impiis et infidelibus catholica veritas propalanda. Et ita in hoc casu tacere licet,
nec tacens consentit. Quemadmodum inter sarracenos existens fidelis, inter quos
non posset proficere, non intelligeretur eorum consentire erroribus licet contra
eos minime clamaret. 100 105

110

Discipulus: Dic quomodo secundum illam sententiam glosse que in
contrarium sonare videntur debent intelligi.

Magister: Dicitur quod glosse ille debent intelligi de negotiis in quibus
vertitur proprium commodum vel incommode temporale ipsius taciturnitatis.
Ubi autem ex taciturnitate ipsius potest provenire diminutio honoris divini vel
115

103 Matth 7] Matthew 7:6

90 sua] tali quod Ly | absque...91 utilitate] omitted Bb Ly **94** sui] omitted We Vc
97 consentiat] consentiant Vc **98** non] possit added We Vc | ne] omitted An | et]
omitted Vc **100** Secundum] We Vc: secundo Bb An Fi Ly **101** exterminationem] Bb
Fi: exterminium We Vc exteriorem An Ly | fidelium:] persecutionem added Ly
103 7] 12 Ly **105** dampno] dampnatione Bb An Fi | conversione] diversione Bb | et²]
vel We | malorum] multorum Vc **108** posset] possit Fi **109** clamaret] reclamaret We
Vc **114** glosse] omitted Ly **115** taciturnitatis] ta^{tis} Bb Fi: taciturnitatis An Ly tacentis
We Vc **116** potest] poterit We Vc

dampnum spirituale proximorum, puta aversio a fide vel scandalum infirmorum, per reclamationem autem vel contradictionem ipsius, licet non posset prohibere vel impedire seu retrahere papam a sua intentione nefaria, potest tamen
 120 catholicos consolare et confirmare in fide, et ne crederent pape heretico preservare, reclamare tenetur. Et ideo taciturnitas eius per quam et divino honori subtrahitur, et utilitas proximorum necessaria impeditur, non est absque peccato mortali, quia ista taciturnitas tam amori Dei quam proximi manifeste repugnat.

Capitulum 32

Discipulus: Quia non est verisimile quod papa requireret cardinales super aliqua assertione hereticali quam diffinire seu determinare intenderet et eosdem sustineret tacere et non cogaret respondere, ideo transeo ad consensum consilii,
 5 de quo dic an omnes consulendo consentientes quod papa quacunque heresim sollempniter diffiniat et determinet peccant mortaliter, et an sint fautores heretice pravitatis.

Magister: Ad hoc respondet quod omnes consulentes huiusmodi peccant mortaliter, nec possunt per quacunque ignorantiam excusari. Quod enim
 10 peccant mortaliter videtur aperte posse probari. Nam de consulente negari non potest quin sit aperte et expresse consentiens. Consentiens autem peccat mortaliter. Papa autem diffiniendo seu determinando assertioem que est heretica peccat mortaliter. Ergo consulens quod eam determinet mortaliter
 15 peccat.

117 fide vel] fidelis Fi **119** retrahere] trahere An | potest] Bb An: posset Fi We Vc Ly
120 consolare] consolidare We Vc consolari Ly | crederent] crede[□] An Fi **121** et] omitted An Ly | divino honori] divinus honor Ly **122** subtrahitur] detrahitur We Vc
 necessaria] necessario Ly **123** quam] amoris added We Vc | proximi] fidei Ly **32.2** est] omitted Bb **3** eosdem sustineret] eos sustinet An **4** tacere] We Vc: omitted Bb An Fi
 Ly | respondere] et added Bb An Fi Ly **6** peccant] Ly: peccat Bb Fi We Vc peccat
 An | an] alii Fi alii added An **9** consulentes] Bb We Vc: consentientes An Fi Ly
10 nec] non Fi | possunt] possent Ly | enim] vero An Ly **11** posse] omitted We Vc
12 aperte] expresse Vc et manifeste added An | expresse] manifeste Vc | consentiens] omitted Bb Fi | autem] peccanti mortaliter added We Vc **13** mortaliter] omitted Ly
 seu] omitted Bb **14** eam] Bb Fi Ly: eandem We Vc ipsum An

Discipulus: Quamvis michi videatur probabile quod consentientes consulendo diffinitioni hereticali pape, si non possint per ignorantiam excusari, peccant mortaliter, videtur tamen quod ignorans assertionem pape esse hereticam per ignorantiam valeat excusari, saltem a peccato mortali. Nam si consulens pape quod assertionem hereticalem diffiniat peccat mortaliter, peccatum suum est consimile peccato pape. Peccatum autem pape est peccatum heresis. Ergo peccatum consulentis est peccatum heresis. Sed hoc non videtur, quia ignorans non eo ipso est hereticus quod ignorans. Ergo cum iste sit tantum ignorans, non videtur quod sit hereticus reputandus.

20

25

Magister: Ad hoc responderetur quod iste consulens ultra ignorantiam addit pertinaciam: velle, scilicet, pertinaciter adherere assertioni hereticali. Et ideo, sicut papa diffiniens est pertinax et ideo peccat mortaliter, ita consiliarius eius participans secum in crimen est pertinax, et ideo nullo modo potest per ignorantiam excusari a peccato mortali.

30

35

Discipulus: Si non credit se in aliquo obviare catholice veritati, quare non potest per ignorantiam excusari, quemadmodum ille qui opinatur assertionem hereticalem excusatur quia non credit se in aliquo obviare catholice veritati.

Magister: Ideo iste non excusatur per quamcunque ignorantiam, quia ad actum tam sollempnem sicut debet esse papalis diffinitio nullus debet procedere, nec aliquis consulere debet ut fiat, nisi sit certus certitudine sufficienti quod talis diffinitio est consona veritati. Opinari tamen potest quis absque tali certitudine, et ideo unus peccat mortaliter et alias minime.

40

Discipulus: Nunquid talis consiliarius pape heretici est fautor heretice pravitatis.

32.28 velle...hereticalij Bb records this as a textually distinct explanatory phrase.

17 videatur] videtur Ly **19** peccant] peccent Vc Ly **20** hereticam] hereticalem We excusari] excusare An Fi **21** consulens] consultō Bb **24** non...ignorans:] omitted Fi eo] ex Ly | tantum] talis Ly **27** Ad hoc] adhuc Ly | hoc] hec An | respondetur] requiritur Ly | addit] addat Ly **30** secum] Bb We Vc: sic An Fi Ly **31** a] de Ly **37** quia] omitted Ly **38** actum] causam Ly | diffinitio] quia added Ly **41** alias minime] non alias We Vc

45

Magister: Respondetur quod talis consiliarius est aperte fautor heretice pravitatis, quod probatur sic. Sicut consiliarius magis expresse consentit quam ille qui tacet licet prohibere possit illud quod fit, ita consiliarius magis expresse favet quam ille qui solummodo tacet, quamvis prohibere possit id quod fit. Sed 50 qui tacet cum prohibere potest censetur fautor. Ergo multo magis consiliarius censendus est fautor. Quare consiliarius pape in diffinitione hereticali fautor pravitatis heretice est censendus. Hic sunt duo probanda. Quorum primum est quod magis favet consiliarius quam qui tacet quamvis prohibere possit. Secundum est quod qui tacet cum prohibere potest, favet.

55 Primum probatur quia magis favet committens quam omittens, cum favere malo magis videatur peccatum commissionis quam omissionis. Sed qui tacet quamvis prohibere possit magis videtur habere peccatum omissionis. Consulens autem peccatum commissionis committit. Ergo magis directe et magis proprie favet consiliarius pape heretici tali diffinitioni quam tacens.

60 Secundum, scilicet quod qui tacet cum prohibere potest, favet, et ideo tacens qui potest prohibere reclamando vel contradicendo tali diffinitioni est fautor pravitatis heretice, multipliciter videtur posse probare. Primo quidem per illud Anastasii ad Damasum papam, quod allegatum est supra c. 30, cum dicitur: “qui potest obviare et perturbare perversos, et non facit, nichil aliud est quam favere 65 impietati eorum”. Et eadem sententiam fere sub eisdem verbis ponit Innocentius papa ut legitur dis. 83, c. *Error*, et Johannes 8us ut legitur dis. 86, c. *Facientis*, et Eleutherius papa, ut habetur 2 q. 7, c. *Negligere*. Ex quibus verbis colligitur evidenter quod qui potest obviare diffinitioni hereticali pape et non obviat, favet heretice pravitati.

63 Anastasi...30] col. 898 66 dis¹...Error] col. 293 | dis²...67 Facientis] col. 298 67 2... Negligere] col. 501

46 Respondetur] tenetur Ly 47 Sicut] omitted Ly | consentit] We Vc: consensit Bb An Fi Ly 48 illud...53 possit] omitted An | ita...49 Sed] We Vc: omitted Bb Fi Ly 53 quam] ille added Ly 56 malo] omitted An Ly | quam omissionis] omitted Bb 59 tali] in We | diffinitioni] diffiniendo assertionem hereticalem We Vc 62 illud Anastasi] Anastasium Ly 63 est] omitted Bb | dicitur] dicit We 64 et] omitted We 65 eorum] videtur added Ly 66 legitur] habetur 2 q. 7 c. *Negligere* Ex quibus verbis colligitur legitur An Fi | 8us] gap An 67 Facientis] Fb We: faventis Bb An Fi faciem Ly facientes Vc 68 evidenter] omitted We

Discipulus: Verba predicta “qui potest obviare etc.” debent intelligi de prelatis. Unde dicit glossa 2 q. 7 c. *Negligere* quod illud capitulum quod continet eandem sententiam cum verbis predictis debet intelligi de prelatis, “ut 23 q. 4 *Duo ista nomina* et q. ultima, *Preterea*”. Et ideo qui esset prelatus pape et non resisteret diffinitioni hereticali eius si posset, faveret impietati eius. Cardinales autem requisiti super diffinitioni hereticali quam papa intenderet facere, sive taceant cum possint resistere sive non taceant, non sunt prelati pape. Quare predicta de ipsis non debent intelligi.

Magister: Quod verba predicta intelligi debeant de tacentibus sive 80 negligentibus obviare diffinitioni hereticali pape glossa ubi prius aperte insinuare videtur.

Tum quia dicit “vel intellige”, scilicet c. illud *Negligere cum possis perturbare*, “de atrocibus ut tunc quilibet teneatur”, scilicet perturbare perversos. Sed diffinire hereticam pravitatem est inter atrocissimas perversitates merito computandum. Ergo tali diffinitioni quilibet qui potest obviare tenetur. Et 85 si non facit, favet.

Tum quia glossa ibidem subdit: “vel dic quod quilibet tenetur prohibere proximum a peccato committendo 22 q. 5 *Hoc videtur*. Secus in commisso”. Si ergo papa intendit aliquid contra fidem catholicam diffinire, quilibet qui potest 90 eum prohibere tenetur, et si non prohibet sibi favere convincitur.

Quod autem dicis de glossa que dicit quod illud capitulum *Negligere* de prelatis debet intelligi, responderet quod glossa hoc dicit solummodo recitando. Unde dicit quod hec verba alii intelligunt de prelatis.

72 glossa...*Negligere*] Gloss, s.v. *negligere* cum possis, col. 709 **73** ut...74 *Preterea*] Gloss, s.v. deturbare, col. 709 **74** 23...*nomina*] cols. 915-6 | q²...*Preterea*] cols. 955-6 (23 q. 8 c. 12)
88 glossa...subdit] *ibid.*, s.v. deturbare, col. 709 **89** 22...*videtur*] cols. 884-5

71 qui] que Ly | potest] We: possunt Ww | etc...debent] et c. *Negligere* dicunt Ly debent] dicuntur An **72** prelati] prelato Ly | dicit] omitted We **74** et] omitted An **75** diffinitioni] pape added An **76** intenderet] intendebat An Ly **78** Quare] verba added We Vc **80** Quod] que An Fi **81** prius] omitted We **83** c] omitted Ly | possis] possit An **84** atrocibus] et added Ly | tunc] Gl: omitted Ww | quilibet] quisque Ly scilicet] qui added An **86** tali diffinitioni] diffinitioni hereticali pape We Vc **89** Si] sic An **90** aliquid] omitted Ly **91** non] Bb We: omitted An Fi Vc Ly | sibi] qui An Fi **92** dicens] dicit An **93** quod] quia Fi | recitando] recipiendo Bb **94** quod] Kn: omitted Ww

Discipulus: Nunquid istorum opinio quam hic recitat glossa potest salvari secundum predicta.

Magister: Respondet quod verificari potest iuxta diffinitionem quam ponit glossa 23 q. 4, c. 1, ubi dicit sic: “aliter enim debent prelati corrigere delinquentes, et alio modo socii. Prelatus corrigit increpando et verberando, eadem questione c. *Forte*. Socius vero admonendo et reprobando factum eius, ut supra eadem questione c. *Ecce*. Similiter infra eadem questione c. *Duo* et 24 q. 3 c. *Tam sacerdotes*”. Ex quibus verbis patet quod duplex est correctio, una que spectat ad prelatos, alia que spectat ad socios et inferiores. Et sicut est duplex correctio, ita est duplex obviatio et duplex perturbatio perversorum, quia omnis correctio quandam obviationem et perturbationem annexam habere videtur. Qui enim corrigit alium, manifestum est quod obviat aliquo modo correcto. Qui etiam corrigit alium ipsum aliquo modo perturbat, quia vel correctus corrigitur a peccato et perturbatur de peccato commisso vel voluntate committendi, vel se non corrigit et tunc perturbatur de reprehensione corrigentis seu corripientis.

100 glossa... 1] Gloss, s.v. pro gradu, col. 1296 **102** eadem...Forte] col. 902 **103** supra... Ecce] cols. 899-900 | infra...Duo] cols. 915-6 | 24... 104 sacerdotes] col. 994 **107** Qui...111 corripientis] This passage of the autograph proved difficult to decipher (e.g. both the first and second editions maintained "corrigentis seu corripientis" at the end (and the second editor(s) wondered about this in another context). The earlier "de eo quod errat" seemed but an alternative rendering of "a peccato", while some elements of the autograph clearly appeared beyond recovery to the faithful first editor(s). Even Vc subsequently "corrected" We. Our critical text follows second edition readings here with minor adaptations.

99 diffinitionem] distinctionem We **100** aliter enim] Gl: alio modo Ww **101** et] Gl: omitted Ww | et] Gl: omitted Ww | verberando] Gl: ut infra added Ww **102** eadem] Gl We Vc: 2 Bb An Fi c. Ly | questione] 1 added An | Forte...103 c.] omitted Bb An Fi Ly **103** supra] infra We Vc | Similiter] simile Fi We Vc | infra] 2 An Ly | eadem] omitted Bb An Fi Ly | Duo] domino duo An Bb Fi We Vc dominus deus Ly | et...104 sacerdotes] omitted Ly **106** correctio] correptio We Vc **107** correctio] correptio We Vc **108** alium] omitted Vc | est quod] We Vc: qui Bb An Fi Ly | quod] Bb We Vc: qui An Fi Ly | obviat] et added Bb Ly | modo...109 modo] omitted Bb | correcto...109 etiam] We Vc: omitted An Fi Ly **109** corrigit] corrigitur An Fi Ly | alium...modo] dō quod An Fi omitted Ly | perturbat quia] perturbatur qui Ly | vel] correptus sive added We Vc | corrigitur] cessat We de eo quod (quo Ly) errat added Bb An Fi Ly | a peccato] omitted Vc **110** vel se] We Vc: si Bb An Fi Ly **111** corrigit et] We Vc: corrigitur Bb An Fi Ly

Si igitur illa opinio quam recitat glossa intelligat capitulum de obviatione et perturbatione perversorum que spectat ad prelatos, sic potest verificari, non de alia. Requisiti autem a papa volente aliquid contra fidem catholicam diffinire seu determinare non debent obviare tanquam prelati nisi possent aperte probare quod papa in sua intentione perversa esset pertinax, sed debent obviare tamquam veri et sinceri fidei zelatores, papam scilicet consiliis, persuasionibus, et reprobationibus heresis quam intendit a peccato quod proponit convertendo, id est a diffinitione heretica retrahendo, etiam si oportet cum perturbatione et indignatione pape.

115

120

Discipulus: Secundum ista si papa publice requereret cardinales vel alios super assertione hereticali quam diffinire sollempniter seu determinare intenderet, ipsi publice deberent papam reprehendere et corripere de intentione sua perversa, quod tamen auctoritate Innocentii tertii que ponitur Extra, *De hereticis*, c. *Cum ex iniuncto*, repugnare videtur. Ait enim: “nec quisquam sue presumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse prophetam, vel quod dominus ait: ‘quis ex vobis arguet me de peccato?’...cum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corripere, quod quisque tenetur efficere secundum regulam evangelicam (in quo casu sane potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina), et aliud est fratrem suum delinquentem reprehendere manifeste, quod utique nulli licet secundum evangelicam veritatem: ‘nam qui etiam dicit fratri suo, fatue, reus erit gehenne ignis’”. Ex quibus verbis colligitur quod nulli subdito licet manifeste et publice corripere vel reprehendere superiorem suum prelatum, licet in occulto licite possit eundem corripere. Quare

125

130

135

112 capitulum] i.e. 2 q. 7 c. *Negligere* **125** Extra...126 iniuncto] col. 786 **127** asina...128 prophetam] Numbers 22:28-30 **128** dominus ait] John 8:46 **132** secundum...veritatem] Matthew 5:22

115 possent] possint We **118** et] *omitted* An | reprobationibus] probationibus Bb heres] heresim An Fi | intendit] *omitted* Bb | convertendo] Ly: convertere Bb An Fi We committere Vc **119** id est] et An Ly | hereticali] hereticali We **122** publice] deberent *added* Bb (cf. *infra* in text) **123** diffinire] diffinit Ly **124** intenderet] intendit Ly | papam] We Vc: *omitted* Bb An Fi Ly **126** ex] in We **127** asina] asinam Vc **131** aliud] Fb We Vc Ly: alio Bb An Fi | fratrem suum] *omitted* Ly | reprehendere] Fb: corripere Bb An Fi We Ly corrigere Vc **133** erit] est Ly | verbis] We Vc Ly: *omitted* Bb An Fi **134** corripere] corrigere Fi **135** suum] et *added* We Vc | eudem] eum Ly erudire An | Quare...137 sollempniter] vel reprehendere Bb

cardinales et alii publice requisiti a papa volente assertionem hereticalem sollempniter diffinire non debent ei publice contraire nec corripere manifeste.

Hii etiam glossa super verbo ‘quod quisque tenetur’ concordare videtur, cum dicit: “ad correctionem quilibet tenetur sicut hic dicit, et hoc intellige de 140 occulta correctione sive reprehensione, arg. 23 q. 5, c. *Non putas*, ut hic dicit, sed manifeste corripere pertinet ad prelatos, vel ad illos, qui habent aliquam potestatem in aliquos, 23 q. 4, c. *Duo ista et c. Forte*. Pater enim filium potest corripere, et prelatus subditum et occulte et manifeste. Unde Apostolus: ‘argue, obsecra, increpa’, ut 45 dis. c. 3, et 8 q. 1, c. *Quid autem*, sed filius non potest 145 publice reprehendere seu corripere patrem, nec subditus prelatum, ut hic sequitur in litera, et 21 dis., c. *Nolite*. Erubescit enim lex filios castigaturos parentes in Autenticis, *De nuptiis*, sed quod sancitum at. coll. 4, versus finem per unam column. Hec est canonica correctio secundum evangelicam veritatem, ut occulta ad omnes, manifesta ad prelatos, vel alios aliquam potestatem 150 habentes pertineat”. Ex quibus videtur quod papa a nullo debet manifeste et publice corripi seu reprehendi.

Magister: Ad ista respondetur dupliciter. Uno modo quod Innocentius et 155 glossa loquuntur de reprehensione seu correctione coactiva vel punitiva. Ista enim solummodo pertinet ad prelatos vel ad alios potestatem habentes. Non autem loquuntur de quacunque manifesta et publica correctione seu reprehensione. Constat enim quod qui aliquem in iudicio accusat de crimen, vel etiam in iudicio de crimen denunciat, ipsum aliquo modo manifeste et publice reprehendit, sibi crimen publice imponendo et de eo iustitiam fieri postulando,

138 glossa...tenetur] Gloss, s.v. quod quisque tenentur, col. 1679 **140** 23...putes] col. 940

142 23...ista] cols. 915-6 | c. *Forte*] col. 902 **143** Unde Apostolus] 2 Timothy 4:2 **144** 45...3] cols. 160-1 | 8...autem] col. 597 **146** 21...*Nolite*] cols. 70-1

136 et] vel We Vc **137** debent] debet An | ei] Bb Ly: sibi An Fi We Vc | nec] eum added We Vc **138** quod...tenetur] Kn (Gl): quicunque Bb An Fi Ly quisque We Vc
139 ad] hanc added Ww | correctionem] correptionem We | sicut hic] Gl: secundum quod Ww **140** ut...dicit] Gl: omitted Ww **141** corripere] corri Bb | illos] Gl: eos Ww
142 4] omitted An Fi Ly **144** increpa] michi crepa Bb | ut] Gl: et Ww | 3] Gl: 1 Ww | 3...8] 18 Ly | Quid] Gl Bb We Vc: qui An Fi Ly **145** hic] Gl We: hoc Ww
147 sed...4] Gl: si vero expectet (spectet Vc) Ww **148** per...column] Gl: omitted Ww | column] Gl Ww: et added Ww **149** ut] ait Ly | vel] Gl Ww: ad added Ww
154 correctione] correptione Vc **155** ad] omitted Ly **156** correctione] correptione Vc
157 qui] quem Bb **158** modo] ipsum added Ly

et ita reprehendit eum et corripit. Manifestum autem est quod accusatio et denunciatio in iudicio ad alios spectat quam ad prelatos eorum qui corripiuntur et reprehenduntur, et ita aliqua correctio et reprehensio manifesta et publica spectat ad alios quam ad prelatos. Sed correctio et reprehensio coactiva pertinet solummodo ad prelatos vel ad alios in alios potestatem habentes, et ideo quamvis cardinales vel alii requisiti a papa super aliqua assertione heretica diffinienda, antequam constiterit quod papa in suo proposito est pertinax, ipsum non debeant reprehendere seu corripere coactive vel aliqualiter puniendo. Debent tamen de necessitate salutis assertionem suam hereticam reprobare, et ipsi efficaciter suadere ne aliquo modo talem assertionem hereticam diffinire presumat.

Aliter respondetur, quod predicte responsioni non obviat, quod Innocentius et glossa loquuntur in aliis criminibus quam in crimine heretice pravitatis, quia subditi prelatum suum, nisi eum voluerunt in iudicio accusare vel rite denuntiare, de alio crimine quam de crimine heresis reprehendere seu corripere manifeste non debent, quamvis possunt eum reprehendere in occulto. De crimine autem heresis possunt et debent prelatum suum reprehendere et corripere manifeste etiam extra iudicium, si crimen eius publicum et manifestum extiterit. Quod patet per exemplum de beato Paulo qui beatum Petrum publice reprehendit (supra libro 5, c. 2 probatum existit). Quod etiam expresse Clemens, ut legitur 2 q. 7, c. *Sacerdotes*, asserere videtur aperte cum dicit: “Sacerdotes et reliqui ministri ecclesie omnesque plebes episcopos suos diligere debent, et eorum preceptis obedire, etiam si aliter (quod absit) agant, nisi in fide erraverint”. Cui Eusebius papa eisdem causa et questione, c. *Oves* concordare videtur cum dicit: “Oves, que suo pastori commisso sunt, eum nec reprehendere (nisi a fide exorbitaverit) nec ullenatus accusare possunt”. Ex quibus verbis

179 supra...existit] probable late gloss **180** 2...*Sacerdotes*^{1]} col. 484 **183** eisdem...*Oves*] col. 485

160 corripit] corrigit Bb | quod] annuntiatio added Ly **162** correctio] correptio Vc
163 correctio] correptio Vc **167** debeant] debent We Vc | aliqualiter] ipsum added We
168 Debent] deberent Bb | hereticam] Bb Fi: hereticalem An We Vc Ly **171** quod:]
 quia Ly **173** nisi] ubi Ly | voluerunt] voluerint Bb **174** seu...175 reprehendere] omitted
 Bb **175** possunt] possint Fi We Vc | reprehendere] et corripere added We Vc
176 possunt] possint Bb **177** publicum] publicam Fi **178** patet] omitted Fi **179** supra]
 Bb Fi We Vc: sicut An Ly | existit] extitit Ly **180** ut] vel An **181** reliqui] alii Ly
182 si] Fb Ww: ipsi added Ww | agant] quam debeant added Bb An Fi Ly
183 eisdem] ut eisdem We ut eadem Vc | Oves] habetur added We Vc
185 exorbitaverit] exorbit Ly

colligitur manifeste quod si papa a fide erraverit, licet cardinalibus et aliis ipsum corripere et reprehendere manifeste, et ita verba Innocentie et glosse superius allegata non debent intelligi cum prelati crimine pravitatis heretice sunt infecti.

190 **Discipulus:** Prosecuti sumus unam probationem qua ostenditur quod tacens qui potest prohibere diffinitionem hereticalem pape est fautor heretice pravitatis. Ideo alias allegationes, si tibi occurrunt, adducas.

195 **Magister:** Hoc etiam probatur sic. Non minus peccat nec minus est fautor pravitatis heretice ille qui tacet cum potest prohibere diffinitionem hereticalem pape, quam ille est fautor iniectionis manuum violente in clericum qui talem violentiam prohibere potest et non facit. Sed qui potest prohibere violentiam talem et non prohibet est fautor iniectionis eiusdem, et eandem penam incurrit cum illo. Ergo qui tacet cum potest prohibere contradicendo, reclamando, vel
200 reprobando diffinitionem hereticalem pape est fautor heretice pravitatis, quia est fautor hereticalis diffinitionis seu determinationis pape. Maior, licet evidens, videatur tamen probari sic. Non minus tenentur requisiti a papa super diffinitione hereticali facienda defendere catholicam veritatem quam quicunque teneantur clericos defendere, imo multo ferventius et efficacius ac animosius
205 defendenda est veritas orthodoxa quam quicunque clericus vel prelatus. Ergo non minus peccat ille qui tacendo non defendit fidem quam ille qui clericum non defendit. Minor probatur auctoritate Innocentii tertii qui, ut habetur Extra, *De sententia excommunicationis*, c. *Quante*, ait: “Ne autem solos violentie huius auctores aliquorum presumptio existimet puniendos, facientes et consentientes

207 Extra... 208 Quante] col. 909

187 corripere] corrigere et arguere Ly 188 crimen] crimen Fi | sunt] omitted Fi

190 qua] que We | ostenditur] patet Ly | tacens] tangens Bb 191 qui] quando Ly

192 Ideo] nunc Ly | occurrunt] occurrit Fi 194 Hoc...sic] omitted Ly 196 violente]

vo^{te} An | in clericum] omitted Ly 198 eiusdem] Bb We: eius An Fi eidem Vc omitted

Ly 199 reclamando] omitted Bb 200 reprobando] reprehendendo Bb

201 determinationis] declarationis Ly 202 probari] Kn: probar An We probatur Bb Fi

Vc Ly | a papa] omitted Ly | super] aliqua added We 204 defendere] defensare We

Vc | ferventius] frequentius An fortius Ly | ac] aut An Ly 206 peccat] We Vc:

peccant Bb An Fi Ly | ille] illi An Ly | defendit] defendant An Ly 208 Ne] Fb: non

Ww | huius] omitted We 209 existimet] estimet Vc | puniendos] sed added Bb An Fi

We Vc et added Ly | facientes] faventes Ly

pari pena plectendos catholica condempnat auctoritas eos delinquentibus favere 210
interpretans, qui, cum possint manifesto facinore desinunt obviare".

Discipulus: Glossa ibidem dicit quod hoc debet intelligi de prelatis.

Magister: Alii dicunt, sicut glossa recitat ibi, quod de omnibus debet 215
intelligi. Sed quicquid sit de hoc, argumentum stare videtur. Nam nullus prelatus
magis obligatur defendere clericum, presertim sibi non subditum, quam quilibet
christianus teneatur defendere fidem suam cum potest. Si ergo prelatus qui
clericum non defendit interpretatur fautor violentie talis, multo magis qui non
defendit fidem cum potest contra diffinitionem hereticalem pape interpretandus 220
est fautor diffinitionis huiusmodi.

Discipulus: Si omnes rationes que in scripturis possunt fundari auctenticis
induceret ad probandum quod talis tacens est fautor talis diffinitionis, et prolixo
tractares, opus nimis prolixum efficeres. Ideo absque formatione rationum
aliquas auctoritates ex quibus sumi valeant argumenta ad conclusionem
prefatam allega. 225

Magister: Ad hoc valere videtur auctoritas Johannis 8ⁱⁱ qui, ut habetur dis.
86, c. *Facientis*, ait: "Facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest 230
corrigere neglit emendare".

213 Glossa...dicit] Gloss to *Quante*, s.v. interpretans, col. 1919 215 sicut...ibi] *ibid.* 229 dis...
230 Facientis^{1]} col. 298

211 possint] possit An 213 ibidem dicit] intendit Ly | intelligi] inte Fi 215 sicut] sic
Ly | omnibus] pluribus An Fi 216 nullus] vi⁹ un⁹ Fi 217 non] omitted Ly
218 teneatur] tenetur Ly | cum] qui An 220 fidem] suam added An Vc Ly
223 scripturis] scriptura An | auctenticis] auctoritates An Fi 224 induceres] omitted We
Vc | talis tacens] tacens cum potest prohibere reclamando, contradicendo, reprobando
vel quovis alio modo papam ne hereticam diffiniat seu determinat pravitatem
impediendo We Vc | talis diffinitionis] heretice pravitatis in debitam formam
reduceres We Vc 229 Johannis 8ii] Hieronymi Ly 230 86] Ly: 83 Ww | Facientis]
omitted Vc | quod] cum Ly 231 corrigere] corrigit Fi | emendare] Fb We Vc Ly:
obviare Bb An Fi

Item, dis. 83 § 1 sic legitur: “mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, non excludit”.

Item, Innocentius, ut allegatum est supra, dis. 83, c. *Error*, ait: “Error, cui 235 non resistitur, approbatur, et veritas, cum minime defensatur, opprimitur”.

Item, Ambrosius, ut habetur dis. 86, c. *Pasce*, ait: “Quisquis enim pascendo hominem servare poteris, si non paveris, occidisti”.

Item, Leo papa, ut habetur Extra, *De hereticis*, c. 3, ait: “qui alios, cum potest, ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat”.

240 Item, Johannes 8us, ut habetur 23 q. 8, c. *Preterea*, ait: “qui crimina, que potest emendare, non corrigit, ipse committit”.

Item, Alexander tertius, ut habetur Extra, *De homicidio voluntario vel casuali*, c. *Sicut dignum*, ait: “qui potuit hominem liberare a morte, et non liberavit, eum occidit”.

245 Ex quibus aliisque auctoritatibus quam plurimis consimilibus argumenta sumuntur ad probandum quod quicunque reclamando, contradicendo, reprobando assertionem hereticalem pape, vel quocunque alio modo eum possunt retrahere ne diffiniat hereticam pravitatem, si tacent, sunt fautores heretice pravitatis.

250

Discipulus: Quamvis una ratione apparenti nisus sis probare quod consentiens pape consulendo quod hereticam diffiniat pravitatem est fautor pravitatis eiusdem, adhuc tamen eandem conclusionem auctoritatibus, vel si malueris rationibus, nitare ostendere. Et quia idem michi videtur iudicium de 255 consulente non tacite sed expresse et de cooperante diffinitioni hereticali pape quantum ad hoc quod si unus est fautor heretice pravitatis et alias, ideo cum uterque expresse consentiat, sufficit michi quod probes consentientem tali

232 dis...sic] col. 293 234 allegatum...supra] 1 Dial. 7.30 | dis...Error^{1]}] col. 293 236 dis...
Pasce] col. 302 238 Extra...3] col. 778 240 23...Preterea] col. 956 242 Extra...243 dignum]
col. 795

232 § 1] omitted Ly | enim] Fb: omitted Ww 234 Error:] omitted Bb 235 defensatur]
defenditur Ly 236 enim] Fb: omitted Ww | pascendo] pasendo Vc 237 paveris] Fb
An Ly: pavisti Bb Fi We Vc | occidisti] odisti We 238 3] An Ly: 2 Bb Fi We Vc
240 Johannes 8us] gap An | qui] cum Ly 242 voluntario...243 casuali] Fb: omitted Ww
245 plurimis] pluribus An Fi 246 quicunque] ubicunque Fi 248 retrahere] nec added
Fi 254 nitare] nitaris Fi We 255 de] omitted Ly 257 tali] omitted We Vc

diffinitioni hereticali esse fautorem diffinitionis eiusdem, et hoc vel rationibus vel auctoritatibus, ut tibi placuerit.

260

Magister: Sunt nonnulli dicentes quod quia raro et pauci hactenus extiterunt summi pontifices qui diffinitiones seu determinationes hereticales sollempniter ediderint, paucis vel nulis auctoritatibus poterunt reperiri que de huiusmodi diffinitionibus pape hereticalibus et consentientibus eis loquuntur expresse, multe tamen inveniuntur que, quamvis de eis non nominatim, tamen in genere faciunt mentionem. Et ideo videtur eis quod in hac materia magis rationibus demonstrativis patrum auctoritatibus communis quam nudis auctoritatibus oportet conclusionem propositam comprobare.

265

Discipulus: Placet quod rationes adducas, sed an sint demonstrative vel sophistice post hoc opus tecum inquiram.

270

Magister: Una ratione ad probandum quod omnes consentientes sive consulendo sive cooperando diffinitioni hereticali pape sunt fautores heretice pravitatis sis contentus ad presens. Est autem hec ratio. Qui communicat alicui in crimine pravitatis heretice est fautor pravitatis eiusdem, quia communicans alicui in crimine favorem eidem quantum ad idem crimen impendit. Sed consentiens diffinitioni hereticali pape sive consulendo sive cooperando communicat eidem in crimine diffinitionis hereticalis. Ergo est fautor pravitatis eius. Maior videtur manifesta, cum eadem pena plectantur criminibus et

275

280

270 an...271 sophistice] seemingly composed prior to the options enumerated in 1 Dial. 1.3

258 hereticali] pape added We Vc 261 pauci] extitimat added Bb An Fi Ly
extiterunt] omitted An Ly 262 summi pontifices] summum pontificem An Ly
263 ediderint] Bb: ediderit An Fi Ly ediderunt We Vc | pauci] pauci An | de] ad Bb
huiusmodi] huius Ly 264 loquuntur] loquantur Vc Ly 265 multe] Ly Vc: multi Bb An
Fi We | que] We Vc: qui Bb An Fi Ly | non] loquantur added Ly 267 demonstrativis]
ex added Ly | communis] deductis Ly 268 oportet] oporteat Ly 271 tecum] totum
An Ly 273 sive consulendo] We Vc: omitted Bb An Fi Ly 274 cooperando]
cooperantes Ly | pape] omitted Ly 276 pravitatis...277 crimine] omitted Fi 277 idem]
omitted Vc 278 pape] omitted Vc | sive:] sine An 280 eius] eiusdem Fi We Vc
plectantur] Bb We Vc: plectatur An Fi Ly

communicans ei in crimine (Extra, *De sententia excommunicationis*, c. *Nuper*, et c. *Si concubine*).

Minor aperte probatur auctoritate beati Augustini qui, ut habetur 23 q. 4, c. *A malis*, ait: “duobus modis non te maculat malus: si ei non consentias, et si 285 redarguas. Hoc est non communicare, non consentire: communicare quippe, quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur. Neque ergo consentientes sitis malis, ut approbetis; neque negligentes, ut non arguatis”. Ex quibus verbis clare colligitur quod consentiens criminoso facto alicuius 290 approbando vel volendo, et per consequens consulendo vel cooperando, communicat eidem, et ita consentiens diffinitioni hereticali pape communicat eidem in crimine heretice pravitatis. Et hanc etiam minorem aperte insinuat beatus Augustinus in epistola contra Donatistas, et ponitur causa et questione predictis, c. *Si quis a catholica*, qui ait: “communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum”. Ex quibus 295 verbis patet quod qui consentit factis malorum in crimine communicat eis.

Capitulum 33

Discipulus: Post predicta, dic qua pena consentientes diffinitioni hereticali pape sunt plectendi, et an debeant heretici iudicari.

5 **Magister:** Dicitur quod pena hereticorum sunt plectendi. Nam consentientes et facientes pari pena sunt plectendi. Sed papa determinans et diffiniens sollempniter assertionem hereticalem est hereticus et pena hereticorum plectendus. Ergo consentientes diffinitioni sue hereticali pena hereticorum sunt plectendi.

281 Extra...Nuper] col. 900 282 c...concubine] col. 912 283 23...284 malis] col. 901
293 c...catholica] col. 901

282 Si concubine] super Ly 284 si] omitted Ly 289 vel volendo] omitted Vc | volendo]
nolendo Bb 291 Et] omitted We Vc | hanc] Bb Ly: hunc An Fi We Vc | etiam] We
Vc: et Bb An Fi omitted Ly 292 beatus] omitted We Vc | in epistola] We Vc: omitted
Bb An Fi Ly 293 a] omitted Ly | communio] Fb We Vc Ly: oīo Bb An Fi
294 sacramentorum] Fb Bb We: sacrarum An Fi Vc sacrorum Ly | consensione]
confessione Vc 33.3 iudicari] iudicandi An 7 pena] regula An Fi

Maior sanctorum patrum auctoritatibus evidenter asseritur. Ait enim Lucius 10 papa, ut habetur 17 q. 4, c. *Omnes*: “non solum qui faciunt rei iudicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pena agentes et consentientes comprehendit”.

Item, Nicholaus papa, ut legitur 2 q. 1, c. *Notum*, ait: “facientem et 15 consentientem par pena constringit”.

Item, Alexander tertius, ut legitur Extra, *De officio et potestate iudicis delegati*, c. *Quia quesitum*, ait: “agentes et consentientes pari pena scripture testimonio puniuntur”.

Hoc etiam Gregorius, dis. 86, c. *Tanta*, insinuat manifeste, ubi glossa super 20 verbo ‘excommunicatos’ ait: “argumentum quod quandoque magis puniuntur consiliarii quam facientes”.

Hoc etiam ex c. Gelasii pape, quod ponitur dis. 96, c. *Duo*, aperte elicetur, cum ait: “Innocentius papa Archadium imperatorem quia consensit ut sanctus Iohannes Chrysostomus a sua sede pelleretur excommunicavit”, ubi dicit glossa super verbo ‘consensit’: “argumentum consentientem maiori pena astringi, quam facientem”. Cui concordat glossa 24 q. 3, c. *Qui aliorum*: “nota quod plus 25 punitur consulens quam faciens”. Et glossa 23 q. 5, c. *Cum homo*, super verbo ‘pocius’ ait: “magis punitur consentiens quam faciens”. Ex quibus aliisque quam pluribus probatur quod consentientes et facientes pari pena sunt plectendi.

Quod ex verbis beati Pauli Rom. 1 accipitur, ut videtur, cum ait: “Qui talia 30 agunt, digni sunt morte: et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt

33.11 17...*Omnes*] col. 816 **14** 2...*Notum*] col. 443 **16** Extra...17 *quesitum*] col. 158
19 dis...*Tanta*] col. 303 | glossa...20 ait] Gloss, s.v. *excommunicatos*, col. 416 **22** dis...*Duo*] col. 340 **24** ubi...25 *consensit*] Gloss, s.v. *consensit*, col. 468 **26** glossa...*aliorum*] Gloss, s.v. *damnabilior*, col. 1429 | 24...*aliorum*] col. 999 **27** glossa...28 *pocius*] Gloss, s.v. *pocius*, col. 1344 | 23...*homo*] col. 936 **30** Rom 1] Romans 1:32

10 evidenter] *omitted* Ly **12** agentes] facientes Ly **14** facientem...15 consentientem] Fb Ly: facientes et consentientes Ww **15** par] pari We **16** et...iudicis] *omitted* Ww **17** *Quia quesitum*] Kn (Fb): 1 Ww **18** *testimonio*] *testimoniis* Ly **19** 86] 96 Fi 89 Ly **20** *argumentum*] Gl Fi We Vc: .n. Bb An non Ly **22** ex] Vc: extra Bb An Fi We dicto Ly | 96] Kn (Fb): 86 Ww **23** *consensit*] *consensit* An | ut] Fb: *quod* Ww **25** *argumentum*] Fi We Vc: at Bb ait An Ly **26** *concordat*] *concordare* Fi | 24] 34 An **27** *consulens*] Gl We Vc Ly: *consilians* Bb An Fi | Et...28 *faciens*] We Vc: *omitted* Bb An Fi Ly **28** quam²] An We Vc: *omitted* Bb Fi Ly **29** pluribus] *verbis added* An **30** *talia*] ait Bb **31** el] Vulg: *omitted* Ww | solum] Vulg Ww: autem *added* Ww

facientibus”, ubi dicit glossa: “consentire est tacere cum possis arguere vel errorem adulando fovere”. Si autem adulando fovere est consentire, multo magis consulere et cooperari est consentire. Et per consequens consentientes et
 35 cooperantes diffinitioni hereticali pape pari pena sunt plectendi, et ita pena hereticorum feriri debent.

Discipulus: Ista maior ‘consentientes et facentes pari pena sunt plectendi’ non videtur vera de consentientibus tantummodo consulendo, quod Alexander
 40 tertius, ut legitur Extra, *De homicidio voluntario vel casuali*, c. *Sicut*, affirmare videtur cum dicit: “qui vero se asserunt animum regis inflammasse ad odium, unde homicidium fuit secutum, dure et aspere, sed non ita severe sunt puniendi”, sicut (supple) qui occidunt. Ex quibus verbis videtur quod inflammans et per consequens consentiens non ita punitur sicut faciens.

45 Quod glossa Extra, *De officio et potestate iudicis delegati* asserit manifeste, dicens: “in secundo casu, scilicet consilii, minus punitur” quam (supple) faciens, “plus tamen quam negligens”. Glosse ergo que dicunt quod consulens plus punitur quam faciens tam Alexandri tertio quam glosse ultime allegate repugnare videntur.

50

Magister: Respondetur quod hoc regulare est quod consulens et faciens pena consimili puniuntur, ut si unus est excommunicatus, alter est excommunicatus, et si unus est suspensus similiter et alter. Quandoque tamen quantum ad aliquam circumstantiam pene consimilis, gravius punitur consulens quam faciens, et quandoque econverso. Et ideo, quantum ad conclusionem

32 ubi...glossa] Petrus Lombardus, *In epistolam ad Romanos*, cap. 1, versus 32, PL, t. 191, col.

1336B 40 Extra...Sicut] col. 795 45 glossa...asserit] Gloss, s.v. pari pena, col. 327 | Extra... delegati] c.1, col. 158

32 possis] Gl Bb We Vc: posset An Fi possit Ly 33 Si...fovere:] omitted Bb | adulando fovere:] adulatio Vc | consentire] asserere An 38 maior] minor Vc | facentes] Ly: agentes Ww 39 quod] omitted We 40 legitur] habetur We Vc Ly | voluntario...casuali] Fb: omitted Ww 41 animum] aīm Bb An Fi Ly 42 ita] omitted Ly 43 videtur] dicitur An 44 consequens] omitted Vc 45 et...iudicis] Fb: omitted Ww 46 scilicet] Gl: omitted Ww 48 Alexandri tertio] Vc: Alexander tertius Bb An Fi We Alexandri tertii Ly 51 hoc] omitted An Ly 52 excommunicatus...53 est] omitted An 53 suspensus] suspendendus We Vc | similiter...alter] alter est suspendendus We Vc 55 et] omitted Fi | econverso] ei9 Bb

propositam, sufficienter ostenditur quod consulendo consentiens constitutioni hereticali pape pena hereticorum est plectendus.

Capitulum 34

Discipulus: Dixisti secundum opinionem predictam quod consentientes diffinitioni hereticali pape sive consulendo sive cooperando non solum pena hereticorum sunt plectendi sed etiam heretici sunt censendi. Ideo ad propositum quod sunt heretici aliqua motiva non differas allegare. 5

Magister: Quod omnes consentientes consulendo, hortando, inducendo, suadendo, sugerendo, diffinitioni hereticali pape sunt inter hereticos computandi multis modis videtur posse probari. Primo sic. Qui simili modo cum heretico est culpabilis iudicandus, crimine heresis irretitur. Sed omnes consentientes diffinitioni hereticali pape sunt cum papa heretico simili modo culpabiles iudicandi. Hoc ex verbis Isidori, qui recitat et approbat, ut habetur 10 q. 3, c. *Qui consentit*, colligitur evidenter, cum dicit: “alius pater ait ‘si quis alterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicatum’”. Ergo omnes consentientes quod papa assertionem que est heretica diffiniat et 15 determinet sunt heretici cum papa iudicandi.

Secundo sic. Qui alicui communicat in crimine simili crimine irretitur. Sed consentientes quod papa hereticam diffiniat pravitatem communicant pape in crimine heresis. Ergo crimine heresis involvuntur.

Tertio sic. Omnes credentes pertinaciter erroribus hereticorum sunt heretici reputandi. Omnes autem consentientes quod papa sollempniter hereticam diffiniat seu determinet pravitatem sunt credentes pertinaciter errori pape. Ergo 20

34.12 11...13 consentit] col. 671

56 consulendo] omitted An Ly **34.3** sive consulendo] omitted An We **5** aliqua] alia Vc
7 Quod] omitted We | hortando] omitted Ly **8** sugerendo] omitted We cooperando
added We Vc | sunt] sint Vc omitted Bb **9** modis] omitted Bb | Primo sic] quod
quidem sunt An **10** irretitur] est irretitus Ly **12** Isidori] Considori An | approbat]
probat An Ly **14** iudicatum] iudicandus An **15** diffiniat] diffiniet An **16** papa]
heretico added We Vc **17** irretitur] est irretitus Ly **18** communicant] communicat We
Ly | pape] omitted We **19** involvuntur] includuntur Vc involvitur Ly **21** autem] .n.
An | papa] ipsa Bb **22** seu determinet] omitted Ly | pravitatem] hereticam added Bb

sunt inter hereticos computandi. Maior ex verbis Gregorii 9ⁱ que ponuntur Extra,
De hereticis, Excommunicamus 2° patenter habentur, cum dicit, ut allegatum est
25 supra, “credentes autem eorum erroribus hereticos similiter iudicamus”. Minor
patet, quod enim sint credentes claret, quia qui consentit errori iudicandus est
quod illi errori adhereat. Quod etiam sint pertinaciter credentes patet ex hoc
quod non solum consentiunt errori quem papa diffinit, sed etiam consentiunt
30 pertinacie sue qua sollempniter diffinit errorem. Ergo non solum communicant
pape credendo errorem, sed etiam sibi communicant in pertinacia. Ergo
pertinaces et per consequens heretici sunt censendi.

Quarto sic. Non minus est hereticus reputandus cuius consilio seu
cooperatione crimen heretice pravitatis committitur, quam ille est dicendus
35 homicida cuius consilio seu cooperatione homicidium perpetratur. Sed ille cuius
consilio et, eadem ratione, cuius cooperatione homicidium perpetratur dicitur
homicida. Ergo, omnes consulentes et cooperantes quod papa, diffiniendo
assertionem que est heretica crimen committat heretice pravitatis, sunt inter
hereticos numerandi. Maior non videtur probatione aliqualiter indigere.

Minor auctoritate Augustini, que ponitur *De penitentia*, dis. 1, c. *Periculose*,
40 videtur aperte posse probari, cum dicit: “Periculose se decipiunt, qui existimant,
eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, et non potius eos,
per quorum consilium, et fraudem, et exhortationem homines extinguentur.
Nam iudei Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum
est ‘nobis non licet interficere quemquam’. Sed tamen illis Domini mors
45 imputatur, quia ipsi lingua eum interfecerunt, dicentes ‘crucifige, crucifige
eum’”. Ex quibus verbis patet quod homicida censetur qui consilio,
exhortatione, et per consequens cooperatione hominem interficit.

23 Extra...24 2o] col. 789 (c. 14) **25** Minor...26 claret] unpolished text **39** De...Periculose]
col. 1163 **43** sicut...44 est] John 18:31 **45** dicentes] John 19:6

23 9i] Bb Fi We Vc: 14 or 10 An omitted Ly **24** 2o] Ly: 2ⁱ Ww **26** quod...claret]
omitted Ly | enim] sic added We **29** communicant] We Vc: communicat Bb An Fi Ly
30 pape] omitted We | pape...communicant] omitted Fi | communicant] We Vc:
communicat Bb An Ly **34** cooperatione] comparatione Ly **35** eadem...cuius] omitted
Ly | dicitur homicida] debet homicida censeri We Vc **36** diffiniendo] diffiniat Ly
37 committat] committit Bb committunt Ly | pravitatis] et per consequens added Ly
38 hereticos] computandi seu added Ly **40** posse] omitted We Vc **41** esse] omitted
Ly **42** et] Fb: omitted Ww | exhortationem] Fb: exhortationes Ww **43** sicut] omitted
Ly **44** est] enim added Ly | quemquam] Fb We Vc: quemquem Bb An Fi Ly
45 lingua] Fb We Vc: linguis Bb An Fi Ly **47** interficit] interfecit Ly

Cui Celestinus tertius, ut legitur Extra, *De clericis pugnantibus in duello*, c. *Henricus*, concordare videtur, cum dicit: “homicidium autem tam facto quam precepto, sive consilio aut defensione non est dubium perpetrari” Hinc glossa Extra, *De homicidio voluntario vel casuali*, c. *Sicut*, ait: “nota quod homicidium committitur facto, consilio, precepto, et defensione, 50 dis. c. *Si quis viduam*”.

Quod ex scriptura divina videtur retrahere fulcimentum, cum etiam secundum scriptura sacram ille dicatur occidere cuius intuitu quis occidit. Nam ut legitur 3 Regum 21, uxor regis Achab, non ipse Achab, iussit occidi Naboth Jezrahelitam, ut vineam suam traderet regi, et tamen de mandato Dei dixit ad eum Elias propheta: “occidisti insuper et possedisti”. Patet ergo quod aliter quam manu potest quis committere homicidium, quia consilio et etiam precepto et cooperatione. Ergo, et eadem ratione, perfidia heres is consilio perpetratur.

50

55

60

Discipulus: Nunquid secundum istos potest aliter dici hereticus ille qui consentit diffinitioni hereticali pape quam ille dicitur homicida cuius consilio homicidium perpetratur.

Magister: Respondetur quod verius et magis proprie dicitur hereticus ille qui consentit diffinitioni hereticali pape quam ille dicitur homicida cuius consilio homicidium perpetratur. Nam ille qui solum consilio committit homicidium non habet rationem complectissimam homicidii eo quod manu nequaquam interficit. Sed illi qui consentit diffinitioni hereticali pape nichil deficit de complectissima ratione heretici, quia ad completissimam rationem heretici sufficit quod quis pertinaciter adhereat assertioni contrarie catholice

65

70

48 Extra...49 Henricus] col. 805 **50** glossa...51 Sicut] Gloss, s.v. consilium, col. 1701 **52** 50...
viduam] cols. 179-180 **55** 3...21] 1 Kings 21:8-10 **56** dixit...57 eum] 1 Kings 21:19

48 Extra] omitted Bb **49** Henricus] hereticus Vc Ly | dicit] We: dicitur Ww | autem]
Fb: omitted Ww | facto] dicto Ly **50** precepto] facto Ly | defensione] Fb Bb We Ly:
defensiones An Fi Vc **51** Sicut] Bb We Vc: sic An Fi licet Ly **52** precepto] omitted
Ly | et] Gl: omitted Ww | viduam] non dicam Ly **53** retrahere] trahere We Vc
54 Nam] omitted Ly **55** legitur] habetur Vc **56** de...Dei] Bb We Vc: de mandato Fi
omitted An Ly **57** insuper] omitted Ly **58** etiam] in An **59** heresis] potest added
Ly | perpetratur] perpetrari Ly **61** hereticus] quam added Ly **62** consentit...ille]
omitted An Ly qui added Bb Fi **66** ille] qui added Bb An Fi Ly **68** homicidii]
homicide We Vc **69** interficit] interfecit Ly **70** deficit] diffinit An | completissimam]
plenissimam An

veritati. Hoc autem ratio invenitur ita in consentiente dicte diffinitioni sicut in papa diffiniente, licet istam pertinaciam unus ostendat uno modo et alius alio modo, quia unus diffiniendo et alius diffinitioni consentiendo. Et ideo ita vere et
 75 ita proprie est unus reputandus hereticus sicut alius. Non autem ita est de homicidio, quia licet quis dederit consilium de homine occidendo, non propter hoc homo vere et realiter occiditur.

Discipulus: Puto qod pro opinione predicta fortiora motiva quam sunt prescripta non est facile invenire. Ideo illa ad presens sufficient, et dic an in aliquo casu consentientes dicte diffinitioni valeant excusari.
 80

Magister: Respondetur quod in nullo casu, neque per ignorantiam neque per timorem mortis, possunt excusari a peccato mortali. Quod non per ignorantiam
 85 patet per hoc quod actui tam sollempni sicut debet esse diffinitio summi pontificis circa ea que spectant ad fidem nullus debet consentire nisi sit certus certitudine sufficienti. De assertione auten hereticali nullus potest esse certus, sicut nec potest esse certus de falso. Ergo tali diffinitioni nullus consentire debet.

90

Discipulus: Quid si credit se esse certum quod talis diffinitio continet catholicam veritatem, licet in rei veritate doctrine catholice adversatur.

Magister: Respondetur quod non sufficit quod quis credat se esse certum.
 95 Sicut ad excusandum sarracenos et iudeos non sufficit quod credant leges et sectas suas esse bonas. Nec ad excusandum hereticos sufficit quod credant se esse certos quod non obviant catholice veritati. Quilibet ergo qui vult consentire

⁷² dicte] rationi *added* An | dicte diffinitioni] diffinitioni hereticali pape We Vc

⁷³ diffiniente] diffinire Bb | alius] eam *added* We Vc ⁷⁴ modo] ostendit *added* We

ostendat *added* Vc | unus] ostendit *added* We Vc | vere] veraciter Bb | vere...⁷⁵ ita:]

omitted Ly ⁷⁷ et] *omitted* Ly ⁸⁰ prescripta] prescriptura An Ly | illa] alia An

omitted Ly ⁸¹ dicte] hereticali pape We Vc ⁸³ Respondetur] respondent We

⁸⁴ Quod non] quantum autem An Fi ⁸⁸ Ergo] *omitted* Ly | diffinitioni] hereticali

added We Vc ⁹¹ talis] hereticalis pape We Vc ⁹⁵ credant] credunt Ly ⁹⁷ obviant]

obviat Fi

diffinitioni pape debet esse certus quod est consona catholice veritati, et non sufficit quod credat se esse certus. Ignorantia enim iuris in hoc casu non excusat, licet forte attenuet.

100

Discipulus: Quare non potest quis consentiens diffinitioni hereticali excusari a peccato mortali per timorem mortis.

Magister: Ad hoc respondeatur quod ideo minime excusatur quia pro nullo metu debet quis peccatum mortale incurrire (Extra, *De hiis qui vi metusve causa fiunt*, c. *Sacris*, et 32 q. 5, c. *Ita ne*), quia, ut dicit Nicholaus papa, secundum quod legitur 31 q. 2, c. *Lotharius*: “cum nec etiam occisores corporis sunt timendi contra iustitiam homines impellentes”, Salvatore dicente Matth. 10: “nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere”. 105
110

Discipulus: Nunquid per timorem mortis potest quis consentiens diffinitioni hereticali pape excusari a perfidia heretice pravitatis.

Magister: Respondetur quod timor mortis et forte gravium tormentorum excusaret consentientem a perfidia heresis, sed timor perditionis honoris, rerum, et fame seu cuiuscunque rei temporalis minime excusaret quin esset inter hereticos computandus. 115

Discipulus: Nunquid consentientes diffinitioni hereticali pape omnibus 120 penis quibus papa hereticus sunt plectendi.

106 Extra... 107 *Sacris*] col. 220 **107** 32...*ne*] col. 1132 **108** 31...*Lotharius*] col. 1114
109 Matth 10] Matthew 10:28

98 quod] non *added* We | est consona] consonet Ly | catholice] orthodoxe Vc
100 attenuet] attenue An **106** metu] We Vc Ly: motu Bb An Fi | vi] veri An | metusve] motus vel Bb An Fi metus ut (?) We **107** et] omitted Ly | 32] 23 Bb | papa] omitted Ly **108** legitur] habetur We | 2] Fb We Vc: 3 Bb An Fi Ly **109** iustitiam] instantiam Bb | 10] Kn: 14 Vc 18 Ww **112** quis] omitted Vc **113** excusari] excommunicari An
116 excusaret] We Vc Ly: excusarent Bb Fi excommunicaret An | honoris] bonorum Ly | rerum] et erum An **117** temporalis] consentientem diffinitioni hereticali pape
added We Vc **120** consentientes] consentientis Bb **121** penis] omitted Bb

Magister: Respondetur quod sic, quia vere et proprie sunt heretici iudicandi.

125 **Discipulus:** Nunquid cardinales consentientes tali diffinitioni sunt privati potestate eligendi summum pontificem.

Magister: Dicitur quod sic, quia sunt ipso facto quod consentiunt cardinalatus dignitate de iure privati.

130

Discipulus: Quid si omnes consentirent preter unum. Nunquid ille unus haberet solus potestatem eligendi summum pontificem.

135 **Magister:** Respondetur quod sic, quia ius eligendi potest in uno solo remanere , ut notat glossa Extra, *De postulatione prelatorum*, c. *Gratum*, et dis. 65, c. *Si forte*.

Discipulus: Quid si omnes electores consentirent diffinitioni tali.

140 **Magister:** Dicitur quod in hoc casu potestas eligendi summum pontificem divolvitur ad Romanos alios preter cardinales, vel ad omnes vel ad aliquos tantum.

135 glossa...*Gratum*] Gloss, s.v. pauciores, col. 101 | dis...136 forte] Gloss, s.v. si forte, col. 339

123 sic quia] omitted Ly 125 tali] hereticali pape We Vc 128 consentiunt]
consenserunt Ly 132 haberet solus] habet Ly | summum pontificem] omitted An Ly
135 Extra] We Vc: omitted Bb An Fi Ly | postulatione] postula Vc | prelatorum] Kn
(Fb): omitted Ww 136 65] 7 An Ly 138 tali] hereticali pape We Vc 141 divolvitur]
devolveretur We Vc | ad] omitted Bb Fi

Discipulus: De hac materia te interrogabo sollicite in tractatu De gestis circa fidem altercantium orthodoxam. Ideo, ipsa dimissa, dic an aliquis consentiens diffinitioni hereticali pape esset eligibilis in summum pontificem. 145

Magister: Respondetur quod non. quia nullus hereticus est eligibilis in summum pontificem. Crimen enim heresis electo in papam potest opponi, ut notat glossa Extra, *De electione, c. Licet.* 150

Discipulus: Dic quid esset faciendum cardinalibus et aliis requisitis a papa heretico ut sue diffinitioni hereticali preberent consensum.

Magister: Respondetur quod vel deberent de necessitate salutis publice et manifeste contradicere, reclamare, et pro viribus obviare, vel, si videretur eis expediens, possent publice vel occulte fugiendo ad loca tutiora se conferre, ut fortius et efficacius perfidie pape heretici resistere valerent. 155

160

165

150 glossa ...*Licet*] Gloss, s.v. exceptione, col. 114

145 altercantium] contra fidem *added* Ly | orthodoxam] We Vc: catholicam Bb An Fi Ly **152** Dic] *omitted* Vc **153** hereticali] *omitted* Vc | preberent] prebeant Ly **155** deberent] debent Ly **156** vel] ve Ly | videretur] videatur An Ly **158** valerent] valeant An

170

175

180